

Fredagen den 1 februari

Kl. 10.00

Fredagen den
1 februari 1974

*Allmänpolitisk
debatt*

§ 1 Justerades protokollet för den 24 januari.

§ 2 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 17 till försvarsutskottet.

§ 3 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Efter partiledarnas deklamationer i debatten i onsdags och efter vad som i övrigt framkommit står det helt klart att den nya regeringsform och den nya riksdagsordning som riksdagen antog som vilande i juni 1973 kommer att antas definitivt senare i vår.

Vi hade förra året en lång debatt här i kammaren och diskuterade ingående de nya lagarna som helhet och särskilt grundligt de olika delar kring vilka det förelåg oenighet. Eftersom något nytt inte tillkommit sedan dess och eftersom jag inte heller personligen ändrat uppfattning finner jag ingen anledning att gå in på alla de viktiga frågor som då ventilerades.

Men den debatt som under senare tid blossat upp i bl. a. pressen omkring de vilande förslagen kan motivera några mera övergripande synpunkter. Först några ord om denna debatt som sådan och om de aktiviteter som den utlöste.

Det är naturligtvis alltid tillfredsställande att författningsfrågorna väcker intresse även utanför riksdagen. Det är också bra att många skriver och ringer och att man får tillfälle att delta i möten och diskussioner om författningsfrågorna. Det är så det skall vara. Det är viktigt i en demokrati att alla opinioner kommer till uttryck, och det är också viktigt med personliga kontakter mellan väljare och riksdagsmän i dessa liksom i alla andra frågor. Det ger impulser i alla riktningar, och det vidgar kännedomen om vad vi har för oss i det här huset.

Vad man i den nu aktuella frågan kan beklaga är att den mera intensiva delen av debatten kommit på ett så sent stadium. Man kan väl också tillåta sig att uttrycka en viss förvåning över den framtoning som en del debattinlägg har haft. Och man kan ställa sig undrande till syftet bakom en del personers agerande i den här frågan. Men jag lämnar detta därhän, även om man hajar till när det talas om mygel och fiffel, om kohandel med människorätten, om rävspelet bakom den nya grundlagen och andra märkeliga ting, som enligt tidningar och brev skall ha förekommit. Möjligen skall man ur sådana inlägg utläsa någon form av principiellt förakt för kompromisser och överenskommelser mellan skilda meningsriktningar. Och om det är avsikten så vill jag gärna säga att jag tycker att det är en styrka i en demokrati att man är beredd att resonera

sig fram till breda lösningar. Inte minst när det gäller författningsfrågor tycker jag att det är en fördel att man så långt sig göra låter försöker finna lösningar som kan accepteras av det stora flertalet. Det är ju själva grunderna och spelreglerna för det politiska livet som det här gäller.

Men vad man inte kan komma ifrån när man tar del av alla brev, resolutioner och inlägg i tidningarna, inte minst på insändarspalterna, det är att sökarljuset än en gång avslöjat allvarliga brister i informationen till medborgarna om riksdagens arbete och beslut. Det är visserligen sant att en del av den kritik som påstått att det varit omöjligt att få fram information om det vilande grundlagsförslaget är överdriven. Materialet har funnits för den som varit aktivt intresserad. Något undansmusslande har sannerligen inte skett. Hela riksdagsmaterialet har ju varit tillgängligt sedan i början av juni 1973 och grundlagberedningens förslag, som det vilande grundlagsbeslutet i allt väsentligt ansluter sig till, har funnits sedan i mars 1972. Det har också förekommit ganska omfattande informationer i pressen, särskilt i samband med att grundlagberedningen publicerade sitt betänkande och i samband med att riksdagen debatterade grundlagen en och en halv dag i början av juni i samband med att förslaget antogs som vilande.

Men de aktiva informationsinsatserna från riksdagens sida är utan tvekan rudimentära. Den mest omfattande insatsen har väl gjorts av verksamheten "Riksdag-skola" som redan i somras sammanställde ett studiepaket om grundlagen. I övrigt har riksdagen i denna som i andra frågor huvudsakligen litat till massmedias rapportering och till den information utåt som ingår som ett led i partiernas allmänna verksamhet. I många frågor fungerar naturligtvis dessa kanaler på ett utmärkt sätt, men i frågor där de partipolitiska motsättningarna är begränsade och dramatiken ringa spolas sakinnehållet i besluten lätt undan av den allmänna nyhetsflodens ständigt lika strida ström.

Det här är ju ett gammalt och besvärligt problem. Men man kan kanske påminna om att den av många nu så förkättrade grundlagberedningen också uppmärksammade informationsfrågan och föreslog, att riksdagen skulle tillsätta en särskild utredning för att på allvar ta itu med hela informationsproblematiken. Denna utredning kom till stånd och den har lagt fram ett första betänkande, som nu är föremål för behandling i riksdagen. Utredningen föreslår en lång rad åtgärder, bl. a. sådana som skall ge riksdagen ytterligare egna instrument för en utåtriktad information. Ett av förslagen är att riksdagen skall ge ut en egen tidning. Om riksdagen senare i vår accepterar utredningens förslag, skall det väl bli vissa förbättringar i riksdagsinformationen framöver.

I samband med informationsfrågan vill jag också erinra om en motion som väckts vid årets riksdag av några centerpartister med Martin Olsson i Sundsvall som första namn. Motionen tar sikte på de speciella förhållanden som gäller för grundlagsändring och föreslår, att riksdagen skall åläggas att inför valen direkt informera alla väljare om de som vilande antagna grundlagsändringarna. Det är ett intressant uppslag, som konstitutionsutskottet nu får anledning att överväga.

Ett sätt att öka informationen om vilande grundlagsändringar är naturligtvis att låta dem gå till allmän folkomröstning. Vi tog från

oppositionens sida i grundlagberedningen upp ett förslag från 1954 års författningsutredning om möjlighet till sådan folkomröstning och krävde, att det i något förändrad form skulle ingå i grundlagberedningens förslag till ny författning. Vi fick inte gehör från den socialdemokratiska majoriteten för detta förslag. Men det återfanns med utarbetad lagtext i en av de mittenmotioner som väcktes förra våren. Inte heller då var socialdemokraterna intresserade, men vi reserverade oss för förslaget i konstitutionsutskottet och drev det till votering i kammaren. Förslaget fälldes där av socialdemokrater och kommunister. Moderaterna röstade då för vårt förslag.

Vi har i år avstått från att föra fram detta och en rad andra grundlagsförslag. Det beror självfallet inte på att vi har släppt dessa förslag. Det beror på att vi, som alla vet, inte nu kan göra några ändringar i de vilande grundlagsförslagen. Inte heller kan vi föreslå ändringar i en grundlag som ännu inte är antagen. Först nästa år, när de nya författningarna trätt i kraft, kan vi lägga fram våra förslag. Fördenskull blev jag litet förvånad när jag fann att moderaterna i en partimotion i år begär att det förslag om folkomröstningar i grundlagsfrågor som även moderaterna förra våren röstade för nu skall utredas. Innebär detta att moderaterna nu funnit brister i det förslag som hela gruppen stödde förra våren? Eller är det så att moderaterna helt enkelt inför allmänheten vill framstå som litet ivrigare än andra i folkomröstningsfrågan? I så fall är det hela ett litet snett trick, som inte är ägnat att ge allmänheten en rättvisande bild av vad som förekommit i denna fråga.

Redan av vad jag nu sagt framgår att det fanns avsnitt i den nya författningen som vi var oense om förra våren. Det blev en lång rad voteringar och rösträkningar här i kammaren om reservationer från bl. a. mitt parti. Vi förlorade i dessa voteringar med undantag av en som gällde ett uttalande mot kollektivanslutning till politiskt parti. Riksdagen tog således avstånd från kollektivanslutningen, men det beslutet har socialdemokraterna valt att ignorera, vilket är rätt häpnadsväckande.

Det fanns således i våras en rad motsättningar omkring vissa delar av grundlagsförslaget, men då förelåg endast ett yrkande om avslag på hela författningspaketet; det var i en enskild motion av socialdemokraten herr Lundberg från Uppsala. Detta förslag avisades enhälligt av konstitutionsutskottet, och i kammaren begärde inte motionären rösträkning om sitt förslag.

Nu ser jag i mitt motionshäfte att kommunisterna av någon anledning svängt och vill att riksdagen skall avslå de som vilande antagna författningarna. Samma yrkande återfinns – dock utan någon sakmotive-ring – i en motion från en enskild moderat. Kommunisterna och den moderate riksdagsmannen vill således behålla 1809 års regeringsform och den nu gällande riksdagsordningen. Ingendera av förslagsställarna tycks dock vilja motivera på vilka grunder man anser den gamla författningen överlägsen den nya. Och det är ju den frågan det gäller och ingenting annat.

Man kan vara missbelåten med den nya författningen i olika avseenden och man kan önska förändringar i den. Men det är – såvitt man inte verkligen vill att allt skall förbli vid det gamla – inget skäl att avslå den

nya författningen när den kommer upp till nytt beslut. Tvärtom. Det skulle framtvinga en ny utredningsomgång, och önskvärda och eftersträvade reformer skulle på nytt skjutas in i en oviss framtid.

Om vi däremot nu tar den nya grundlagen, så kan vi redan vid nästa års riksdag, var och en från sina utgångspunkter, lägga fram förslag om de ändringar som vi tycker är viktiga och riktiga och försöka få majoritet för dessa ändringar.

Jag har uppehållit mig något vid dessa formella ting, eftersom det av den allmänna debatten att döma tycks råda en hel del förvirring på den här punkten. Det har i den allmänna debatten förekommit en del positiva och framåtsyftande förslag, och många tycks tro att dessa skulle befrämjas om de nu vilande förslagen röstades ner. Men detta är således icke riktigt.

Jag skall, herr talman, hålla det inledningsvis avgivna löftet att inte falla för frestelsen att spela över hela det register av intressanta och betydelsefulla frågor som berörs av den nya författningen. Vi avverkade ju den debatten i våras. Men jag skall ta upp ett par frågor, återigen med hänvisning till den debatt som förts utanför detta hus.

Den första frågan gäller monarkin. Många tycks tro att grunderna för monarkins fortbestånd förändras genom den nya författningen. Så är det inte. Monarkin är stadfäst i den gamla författningen, den är också stadfäst i den nya. Till yttermera visso slogs det redan i grundlagspropositionen fast att "konungadömets bevarande i dag är en given utgångspunkt vid utformningen av en ny författning".

Arvsföljden blir också densamma i den nya författningen. Det innebär att kronan även i fortsättningen endast skall gå i arv på den manliga sidan. Från oppositionspartiernas sida krävdes redan i grundlagberedningen utredning om också kvinnlig tronföljd. Detta krav återkommer till årets riksdag i en centermotion. Motionärerna framhåller att det inte finns några hållbara skäl mot att tronföljden utsträcks också till kvinnosidan och att detta följaktligen bör ske.

Eftersom frågan om riksdagens högtidliga öppnande uppenbarligen intresserar en vid allmänhet, bör det kanske framhållas att varken den gamla eller den nya grundlagen säger något närmare om vilket ceremoniel som då skall följas. Här finns således utrymme för såväl tradition som innovation, och jag tillåter mig att uttrycka en förvissning om att riksdagens talmän skall lyckas finna en lösning som tillfredsställer såväl riksdagens ledamöter som ledamöternas alla uppdragsgivare.

Den andra frågan jag tänkte beröra något är de medborgerliga fri- och rättigheterna. Helt allmänt är det självklart viktiga ting det här gäller. Det är förutsättningarna för demokratin, för den personliga integriteten och för rättssamhället som sådant som berörs - yttrandefrihet, mötesfrihet, rörelsefrihet, trosfrihet och mycket annat. Jag skall inte gå in på denna viktiga fråga som helhet; det skulle leda för långt. Jag vill bara understryka hur viktigt det är att vakthållningen om de medborgerliga fri- och rättigheterna och om den personliga integriteten präglar lagstiftningens alla led, samhällets organisation och alla myndigheters handlande.

Av en del inlägg i pressen och några av de resolutioner som vi fått oss

Nr 18–22
år 1974

Herr Romanus (fp) 88
” Sträng, finansminister 69, 70, 71, 72, 73
Fru af Ugglas (m) 86, 87
Herr Winberg (m) 81
” Östrand (s) 76

Fredagen den 8 februari
Herr Carlshamre (m) 107

tillsända framgår att många fått den uppfattningen att grundlagsdebatten i det här avseendet skulle gälla hela det väldiga komplexet om skyddet för mänskliga fri- och rättigheter. Så är det inte. Denna vidare debatt måste vi föra – som jag nyss antydde – i alla sammanhang och på alla olika plan. Vad grundlagsdebatten i det här avseendet gäller är enbart det sätt på vilket skyddet för medborgerliga fri- och rättigheter skall förankras i grundlagen. Det är således en del av ett mycket stort frågekomplex, men en viktig del och – som alla vet som något sysslat med den – en svår del.

Ett annat missförstånd som uppenbarligen oroar många är att det vilande grundlagsförslaget direkt skulle gripa in och reglera och begränsa och beskära medborgerliga fri- och rättigheter som nu tillkommer den enskilde medborgaren. Så är det inte alls. Innehållet i de lagar vi har på alla möjliga områden av samhällslivet förändras inte genom att vi antar den nya grundlagen.

Ett tredje missförstånd som uppenbarligen har fått en vid spridning är att grundlagsskyddet för medborgerliga fri- och rättigheter skulle vara sämre i den nya grundlagen än vad det är i den gamla. Så är det inte. Den nya grundlagen innebär i flera avseenden en förstärkning. I denna bedömning var 1973 års konstitutionsutskott fullständigt enigt – det förtjänar att understrykas. Utskottet redovisade också grunderna för denna bedömning. De upprepades i flera inlägg i kammaren, och jag skall fördenskull inte upprepa dem än en gång. I den allmänna debatt som förts har jag inte funnit någonting som på något sätt har kunnat vederlägga denna bedömning.

Nu är naturligtvis ingenting så bra att det inte kan göras bättre, och det är angeläget att de medborgerliga fri- och rättigheterna även i grundlagen ges ett så gott skydd som tänkas kan. Från samtliga oppositionspartierna sidos väcktes också vid 1973 års riksdag förslag om vidgning av rättighetskatalogen och om en ytterligare förstärkning av skyddet för de rättigheter som ingick i denna katalog. Förslagen hade olika karaktär, och de kunde inte övervägas i alla sina detaljer av utskottet, som tyvärr arbetade under hård tidspress. En del förbättringar av regeringsförslaget ledde dock dessa motioner till. I övrigt enades utskottet om att en utredning skulle tillsättas för att än en gång se över de här viktiga frågorna. Denna utredning är nu i arbete, och den klart uttalade målsättningen för utredningen är en ytterligare vidgning och förstärkning av rättighetsskyddet i grundlagen. Det är den fjärde statliga utredningen på det här området, och vi hoppas naturligtvis alla att den skall komma ytterligare en bit framåt, utöver vad som åstadkommit av de tre föregående.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga, att den omständigheten att man kan önska en ytterligare förstärkning av skyddet för medborgerliga fri- och rättigheter i själva grundlagen inte kan – om man vill ha logiken på sin sida – leda till slutsatsen att man bör avslå den nya grundlagen som redan i det skick den föreligger även på det här området innebär en förbättring i jämförelse med nu gällande regeringsform.

Fredagen den
1 februari 1974

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! I den diskussion som glädjande nog nu — ehuru en smula sent — flammat upp i grundlagsfrågor har ordet Torekov kommit att spela en viss roll. I någon insändare har det t. o. m. talats om "förråderiet i Torekov". Andra, mer måttfulla skribenter har gjort gällande att Torekov var platsen för mörksens gärningar och att partierna på den lilla platsen i fråga bedrev ett ovärdigt spel bakom folkets rygg. Senast i dag på morgonen läste jag att i Torekov förekom det åtgärder och händelser stridande mot grundlagens anda, och beskyllningen för olaglighet har ju varit ganska tätt återkommande.

Men, herr talman, vad hände egentligen i den lilla Västkostorten den 16–20 augusti 1971, då grundlagberedningen där sammanträdde under landshövding Åmans ordförandeskap? Tillåt mig att göra en kort rekapitulation, även om jag därmed riskerar att gå över den anmälda tiden. Jag hoppas att jag i så fall får tillgodoräkna mig några av alla de tillfällen då jag icke utnyttjat den tid som varit angiven i tidsschemat.

Författningsutredningen under Rickard Sändlers ordförandeskap hade år 1963 framlagt förslag till en total författningsreform. Efter remisstidens utgång upptog regeringen en serie överläggningar med företrädare för de fyra största partierna. På grundval av dessa överläggningar utfärdades sedan den 1 april 1966 direktiv för den samma dag tillsatta grundlagberedningen. Dessa direktiv hade utformats i samråd partierna emellan. Blott på en punkt anmäldes vid dessa överläggningar reservation. Det gällde en riksdagens skrivelse, 1966:80, rörande statschefens ställning i en modern parlamentarisk demokrati, vilken ställning enligt riksdagsbeslut borde tas upp till prövning vid en total författningsrevision. Skrivelsen var i sin tur föranledd av en motion av herr Lennart Geijer och fru Nancy Eriksson. Gentemot konstitutionsutskottets hemställan om avslag på motionen hade den bifallits av riksdagens majoritet. Dåvarande högerpartiet ansåg att en hänvisning till skrivelsen icke borde medtagas i direktiven, något som detta oaktat skedde.

I en debatt i andra kammaren 1968 preciserade statsminister Erlander senare direktiven: de skulle läsas så att uppdraget innebar "en prövning av och ett ställningstagande till frågan, om vårt statsskick i framtiden bör vara monarkiskt eller republikanskt". Vid den socialdemokratiska partikongressen 1969 utvecklade herr Erlander närmare dessa tankegångar: När grundlagberedningens förslag föreligger, framhöll han, får det avgöras "om vi skall ha en republik, vilken typ av president vi skall ha, eller, om vi skall behålla monarkin, i vilken grad parlamentarismen kan förenas med monarkin". Redan i juli 1968 förelåg för övrigt inom grundlagberedningen promemorior innefattande texter till ett monarkialternativ respektive ett republikalternativ.

I direktiven till grundlagberedningen underströks framför allt att enighet uppnåtts mellan partierna på en rad punkter om hur en ny författning borde utformas. Författningen skulle bygga på folksuveränitetens grund, heter det, och parlamentarismen inskrivas i grundlagen, de rikspolitiska uppgifterna borde i enlighet härmed fördelas mellan folket, folkrepresentationen eller något av dess organ samt regeringen. Beslutanderätten i regeringsärendena borde helt tillkomma ministären. I fråga om

regeringsbildning kom riksdagens talman "in i blickfånget". Kunglig medverkan "togs över huvud taget ej i betraktande". Jag citerar här professor Nils Herlitz i en uppsats i Svensk Juristtidning år 1972.

Grundlagberedningen dryftade under hösten 1970 men framför allt under 1971 härmed sammanhängande frågor vid en rad sammanträden: i Sigtuna i januari, i Vaxholm i februari och vid en rad överläggningar i Stockholm. Någon enighet kunde icke vinnas. Republikalternativet i olika former framfördes. Även utanför den debatten förelåg motsättningar i fråga om statschefens funktioner men också i fråga om viktiga formuleringar i regeringsformen.

Ett avgörande måste emellertid komma till stånd enligt det fastställda tidsschemat, och vid sammanträdet i Torekov i augusti var tidpunkten härför inne efter flera dagars förhandlingar. Den överenskommelse som där träffades inleddes med ett fastställande av att republikkravet hade avvisats. "Konungen är rikets statschef", så började kommunikén. Som så ofta efter förhandlingar bar överenskommelsen i viss mån kompromissens prägel. Åtskilliga frågor ställdes på framtiden inom beredningen och upptogs också senare, successionsordningen, immuniteten för statschefen osv. Under förhandlingarna i Torekov hölls nära kontakt med partiledningarna, och olika organ inom partierna hade redan före sammanträdet i föredragningar informerats om olika alternativ.

Efter Torekov underställdes överenskommelsen flera partikongresser, och i partier som gick till väga på annat sätt förekom underställande av övriga organ i partiledningen. Något hemlighetsmakeri var det verkligen inte fråga om. I en kommuniké som utfärdades den 20 april i samband med en presskonferens återgavs hela överenskommelsen, och radio och TV var med. Mörksens gärningar alltså i TV-kamerans sken! I praktiskt taget alla svenska dagstidningar kommenterades kommunikén på ledarspalt, och enligt ett uttalande av professor Nils Stjernquist i en uppsats i Statsvetenskaplig tidskrift ställde sig flertalet tidningar positiva eller i varje fall inte negativa. När grundlagberedningen senare i mars 1972 publicerade sitt slutbetänkande behandlades bl. a. Torekovuppgårelsen än en gång i hela pressen och i övriga informationsmedia.

Det bör tilläggas att Torekovbesluten endast rörde statschefens ställning och befogenheter i en ny grundlag. Frågan om t. ex. medborgerliga fri- och rättigheter behandlades av grundlagberedningen i andra sammanhang. Det bör också framhållas att ändringar, förtydliganden och preciseringar fördes på tal vid de senare partiöverläggningarna med regeringen, som efter remisstidens utgång kom till stånd i slutet av år 1972 och början av 1973. Som resultat härav vidtogs betydelsefulla kompletteringar, märkbara i propositionen, framför allt i fråga om informationskonseljerna men även i andra avseenden.

Med det sagda har jag eftersträvat en redogörelse för det faktiska händelseförloppet, som jag hoppas i sinom tid kommer att bli föremål för vetenskaplig bearbetning och analys. Med avsikt har jag i denna redogörelse utelämnat värderingar – partiernas och andras. För grundlagberedningen var Torekov en etapp på vägen – varken mer eller mindre – från direktiven fram till slutprodukten i mars 1972. Författningsförslagens hela historia sträcker sig, som framgått av vad jag har sagt, betydligt

Fredagen den
1 februari 1974

Allmänpolitisk
debatt

längre tillbaka i tiden och är, som vi alla vet, i dag ännu ej avslutad.

Låt mig så, herr talman, gå över till några andra frågor. Jag skall börja med herr Fiskesjö's inlägg.

Herr Fiskesjö frågade, apropå folkomröstning, varför moderaterna i en motion till årets riksdag har medtagit en önskan om utredning rörande beslutande folkomröstning vid grundlagsändring, när en minoritet i riksdagen så begär. Han ifrågasatte motiven och antydde att det skulle föreligga ett trick av något slag. Jag kan lugna den i detta fall så misstänksamme herr Fiskesjö med att det inte finns någon anledning till klagan eller oro i sammanhanget.

Att vi i en partimotion går fram med ett utredningskrav i denna fråga har främst två motiv. Vi hoppas att under en sådan utrednings gång – den behöver inte alls bli omfattande, eftersom hela materialet och även lagtext föreligger – skulle även de partier, framför allt det socialdemokratiska partiet, som stod kallsinniga vid voteringen i juni i fjol kunna vinnas för tanken. Det är det ena och bärande motivet. Det andra motivet är att vi utgår ifrån att vi genom att upprepa vårt krav i detta sammanhang markerar vårt alldeles särskilda intresse för att det så småningom skall genomföras en lagändring som ger folket möjlighet att i samband med val vid grundlagändring komma till tals när en minoritet i riksdagen så begär. Det förutsätts alltså att en minoritet i riksdagen begär en sådan beslutande folkomröstning i samband med ett val.

Herr Fiskesjö gick in på fri- och rättigheterna. På den punkten har jag inte så mycket att invända eller kommentera. Alla som har sysslat med denna fråga inom riksdagen är på det klara med att det nu föreliggande förslaget innebär väsentliga förbättringar i förhållande till 1809 års regeringsform. Det underströk ett enhälligt konstitutionsutskott i maj, som herr Fiskesjö påpekade, och det underströks från denna talarstol så sent som i onsdags av t. ex. herr Fälldin, som sade: "Våra fri- och rättigheter, som tidigare inte har haft något stöd i grundlagens bokstav, blir nu inskrivna i grundlagen." Herr Helén betonade samma sak i sitt inlägg. Han sade att olika friheter – mötesfrihet etc. – snarare får ett starkare skydd än tidigare. Gösta Bohman har i olika framträdanden kraftigt understrukit detta som motiv för att diskussionen om fri- och rättigheter borde föras från de faktiskt föreliggande utgångspunkterna och inte ge upphov till några skräckbilder av det slag som herr Fiskesjö talade om.

Jag skall inte gå in på i vilka avseenden skyddet för fri- och rättigheterna förbättras. Jag skall bara nämna tre punkter.

Det är faktiskt så att i det vilande förslaget finns vissa rättigheter som ges grundlagskaraktär, som icke får inskränkas. Det finns det inte nu. I det vilande förslaget fastslås uttryckligen politiska rättigheter, i vilka ingrepp endast kan ske genom lag, alltså i offentlighetens ljus och icke, såsom nu *kan* ha förekommit genom förordning. För den som ställer sig frågande till att inskränkningar i rättigheter som yttrandefrihet över huvud taget kan behövas vill jag bara ta ett exempel.

Det är rätt naturligt att den inskränkning i yttrandefriheten som består i att man inte oförtalt får ärekränka någon måste föreligga. Det är också alldeles klart att om en skatteskolare eller valutasvindlare grips i

en sovvagn med 200 000 kronor i madrassen skall myndigheterna inte stå maktlösa och under återopande av resefriheten låta honom passera gränsen med sitt innehav. Det är likaledes uppenbart att myndigheterna måste ha tillfälle att ta blodprov vid fall av misstänkt rattfylleri. Detta har jag anfört som några elementära exempel på inskränkningar i rättigheterna som kan behövas.

Men vad som åstadkom debatten i våras och som kom moderaterna att reagera var att vi vill ha ett ännu starkare rättsskydd. Vi ville att en kvalificerad majoritet i riksdagen skulle fatta beslut om sådana inskränkningar och att det inte skulle kunna ske med en rösts övervikt. Det var därom debatten främst stod. Och på den punkten var vi eniga med mittenpartierna, ehuru de hade en något annorlunda utformning av sin motion i ämnet och närmare anknöt till vissa kataloger som återfinns i olika konventioner. Men i sak var det alltså överensstämmelse.

Det var dessa krav som föranledde framstötarna i maj motionsvägen och i utskottet och som sedan resulterade i det enhälliga konstitutionsutskottsbeslutet, enligt vilket man förordade den utredning som nu alltså är påbörjad och i vilken ett ökat skydd för dessa fri- och rättigheter skall prövas.

Det bör betonas att en av de stora bristerna vid behandlingen av det förslaget och vid diskussionerna om detsamma har varit bristen på information. Gösta Bohman interpellade statsministern om detta häromdagen, och statsministern svarade i onsdags med att en skrift var under förberedande. Det svaret kanske inte är tillräckligt. Vi vore tacksamma att få klara besked på den punkten. Inte minst olika uttalanden vid möten, skrivelser, insändare etc. har nämligen visat en förbluffande okunnighet om vad det föreliggande förslaget i själva verket innebär. Det är en okunnighet för vilken ansvaret delas av många – inte minst av massmedia men också av riksdagens ledamöter. Och om vi i elfte timmen kan till viss del råda bot för detta är det en behaglig gärning och något som kan undanröja missförstånd i framtiden.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Vi har äntligen fått en bred grundlagsdebatt i Sverige. Tusentals människor som tidigare inte sysslats med författningsfrågor tar nu ställning, försöker läsa in frågan, begär besked av politikerna. Den utvecklingen är glädjande, och jag hoppas den är bestående. Grundlagarna reglerar hur de viktiga besluten fattas i vårt samhälle. Då är det viktigt att medborgarna engagerar sig i hur grundlagarna är utformade.

Det betyder naturligtvis inte alls att *allt* som sägs i den allmänna debatten om grundlagen är vettigt eller ens rimligt. Där finns massor av missuppfattningar och åtskilliga åsikter som många av oss står främmande för. Det betyder naturligtvis inte heller att vi riksdagsmän är skyldiga att falla undan för krav som vi ogillar. Vi skall lyssna på debatten, vi skall beakta synpunkterna – men vi skall inte opportunistiskt ansluta oss till krav som strider mot våra värderingar. Vi har alla ett personligt ansvar att stå för vår åsikt och försvara den i diskussionen.

Den utmaningen skall vi ta fasta på. Det finns politiker i dag som nästan hukar inför protesterna mot den vilande grundlagen. De vill helst

Fredagen den
1 februari 1974

*Allmänpolitisk
debatt*

se att beslutet rinner undan så kvickt som möjligt under så litet debatt som möjligt. Man planerade t. ex. att ta den nya regeringsformen i kammaren *innan* ens motionstiden hade gått ut.

Björn Molin och jag protesterade mot det. Nu har det blivit ett uppskov, till nytta för debatten både inom och utom riksdagen.

I själva verket har liberaler i tjugio år energiskt strävat efter att få debatt just om författningsfrågorna. När folkpartiet på 1950-talet ensamt reste kravet på en författningsrevision och ett enkammersystem, som skulle göra väljarna suveräna på valdagen, var kanske det svåraste motståndet inte de andra partiernas tvekan eller nejsägeri, utan allmänhetens ointresse. När oppositionen gemensamt under 1960-talet stod bakom kravet på direkta val i *en* omgång till *en* kammare, var visserligen socialdemokraternas motstånd segt. Men lika segt var det att bygga upp en bred allmän opinion för en reform. Det tog flera år och massor av arbete innan det lyckades.

Gunnar Helén visade för två dagar sedan här i debatten hur svårt det var förra året att tända diskussionen om de medborgerliga fri- och rättigheterna. Vi lade fram en motion med en lagtext som skulle ge grundlagsskydd åt de viktigaste rättigheterna. Vi presenterade vårt förslag på en presskonferens och sedan på massor av möten. Vi skrev i tidningar och förde fram kraven utåt. Men någon stark opinionsstorm i ryggen kände vi inte. När Björn Molin och jag arbetade i konstitutionsutskottet för att uppnå så många förbättringar som möjligt i fri- och rättighetsavsnittet hade vi behövt stödet av ett sådant opinionstryck. Tyvärr fick vi det inte. Till slut fick vi kämpa tämligen ensamma.

Det är inte bara för grundlagsskydd åt fri- och rättigheterna som folkpartiet har arbetat. I ett tjugotal reservationer och särskilda yttranden visade vi förra året hur vi hade velat förändra den nya regeringsformen och den nya riksdagsordningen. Vi ville ha offentliga utskottsutfrågningar. Vi begärde en stärkt ställning för lagrådet. Vi sade nej till det talmansvälde vid regeringsbildningar som *kan* uppstå och önskade här i stället stärka riksdagens ställning. Vi begärde regler för demokratiska omröstningar i regeringen och avvisade det statsministervälde som majoriteten förordade. Vi ville införa en rätt för en minoritet i riksdagen att utlösa *beslutande* folkomröstning om grundlagsändringar: ja eller nej till ett vilande förslag, utan några svårigheter att i efterhand tolka resultatet. Här behövs inte alls någon utredning, såsom moderaterna har krävt. Det här är ett politiskt ställningstagande. Det finns en lagtext, som oppositionen är överens om. Jag hoppas att vi fortsätter att vara överens om den under den här mandatperioden.

På alla de punkter som gällde lagtexter förlorade våra reservationer i riksdagen den 6 juni förra året. Det är sant som herr Fiskesjö säger att riksdagen uttalade sig mot kollektivanslutningen, men när det gäller själva lagtexterna var det *ingen reservation som gick igenom*. Antingen röstade alla de andra partierna emot dem eller också var det socialdemokrater och kommunister som gemensamt avvisade oppositionens krav. På de punkterna kommer vi naturligtvis tillbaka med våra förslag till förbättringar sedan en ny författning trätt i kraft. På dessa och andra punkter kommer folkpartiet att motionera nästa år och försöka få igenom nya

reformer i en ny omgång. Vi är följaktligen mer än de flesta medvetna om bristerna i det vilande grundlagsförslaget.

Men nu är det ju så, att avgörandet i dag *inte* gäller frågan: Kan man förbättra det vilande förslaget? Det är klart att man kan det – före och efter 1976 års val, i nästa omgång. Men nu i år går det inte. Nu gäller beslutet: ja eller nej till den vilande författningen i sin helhet. Ett nej betyder att 1809 års regeringsform kommer att vara kvar. Därför är frågan nu: *Är det vilande förslaget bättre eller sämre än den gällande grundlagen?*

Enligt min mening är det bättre. Vi rensar bort en del otympligheter som dröjt sig kvar i en grundlag som skrevs långt före det demokratiska genombrottet. Den nya regeringsformen bygger konsekvent på den parlamentariska principen. I fortsättningen kan man följa grundlagen efter bokstaven och inte som nu vackla mellan å ena sidan grundlagens bokstav och å andra sidan en mer eller mindre oklar praxis vid sidan av grundlagen. Vi sänker rösträttsåldern till 18 år och ger ytterligare ungefär 200 000 svenska medborgare en chans att påverka landets styrelse. Vi ökar debatträtten i riksdagen genom att den gamla regeringsformens 90 §, som förhindrade viktiga diskussioner, avskaffas. Vi omöjliggör ett nytt dödläge i riksdagen 175–175 genom att antalet riksdagsledamöter sänks från 350 till 349. Det finns ytterligare en del förbättringar.

Men bristerna då? Utskottsutfrågningar, lagrådet, beslutande folkomröstning osv. Ja, det saknas mycket. Men svagheterna i det vilande förslaget – och de är många – är lika stora eller större i den nu gällande regeringsformen. I dag finns inga offentliga utskottsutfrågningar, ingen rätt till beslutande folkomröstning i grundlagsfrågor, inget lagråd som obligatoriskt skall granska viktiga lagförslag. Läget är alltså det att med den vilande grundlagen uppnår man flera viktiga förbättringar, men svagheterna i den är inte nya nackdelar utan finns också i den gamla regeringsformen. Och då är det från saklig synpunkt nödvändigt att rösta ja till det vilande förslaget.

Det är klart att det hade varit bra om man kunnat få med *alla* viktiga reformer i den här omgången. Vi liberaler arbetade för att fri- och rättigheterna skulle få grundlagsskydd redan nu. Vi har år efter år begärt mer av personval i valsättet. Vi vill upphäva den gemensamma valdagen som är förödande för den kommunala demokratin. Men det har inte gått att få tillräckligt stöd för de här kraven, och därför får vi ta reformerna steg för steg. Det betyder att författningsdebatten fortsätter, att massor av arbete ligger framför oss.

I propagandan för ett nej till det vilande förslaget finns mycket av äkta idealitet. Till dem som säger att man redan nu borde ha gett grundlagsskydd åt fri- och rättigheterna är mitt svar: Detta är också folkpartiets mening. Men motståndet var för stort förra året. Vi uppnådde en del då och då får slåss för resten sedan. Vi räknar med er medverkan i det arbetet.

Men det finns också en ohelig allians av *andra* grupper i den här propagandan. Den yttersta högern och den yttersta vänstern har med skiftande bevekelsegrunder tillfälligt funnit varandra i en kampanj vars syften ofta är ytterst dubiösa.

Först den yttersta högern. Jag talar inte om moderata samlingspartiet, som ingår i den uppgörelse som gjorts om statschefens ställning. Herr Fiskesjöes beskrivning av läget på den här punkten är helt korrekt. Jag tänker i stället på de inlägg och artiklar som i försåtliga formuleringar tycks pläderna för reell politisk makt åt kungen. Jag vill bara ta ett exempel, en artikel av professor Gunnar Biörck i Svenska Dagbladet i måndags. "Ingen moraliskt sund person", skriver han, "kan i längden lyfta lön på villkor att avstå från att ha en mening. — — Historien i vårt land, liksom i många andra länder, handlar ofta om en känslig maktbalans mellan fursten, frälset och folket." Det är oklart vart *exakt* Gunnar Biörck syftar. Men tendensen är tydlig: han tänker sig lägen då en icke vald statschef skall ha makt att påverka politiska beslut och politisk opinionsbildning. Han antyder en maktbalans där "fursten" kan uppväga sådana politiker som saknar vidsyn och omdöme.

Det är i dagarna exakt 60 år efter bondetåget och borggårdskuppen. Det var den sista stora manifestationen för kunglig politisk makt här i Sverige. Den kampanjen fällde Karl Staaffs liberala regering och satte in en högerregering som inte hade riksdagens förtroende. Då talade man om kungen som en kraft som skulle motväga korrupta politiker.

Så långt går ingen i dag. Om någon sorts bondetåg faller en sittande regering så är det nog på andra grunder och med fullt demokratiska metoder. Men man trodde ju att det 1974 i seriösa inlägg i grundlagsfrågan skulle vara omöjligt att i något som helst avseende anknyta till stämningar som kräver politisk makt till kungen. Det gläder mig att Svenska Dagbladets chefredaktör Gustaf von Platen så klart har tagit avstånd från den propagandan. Och jag vill än en gång understryka att min kritik på den här punkten på intet sätt riktar sig mot moderata samlingspartiet.

På den andra sidan står kommunisterna. Plötsligt har de blivit roade av demokratiska fri- och rättigheter. Plötsligt har det parti, som ständigt stött diktaturer i vår närhet, börjat utmåla sig självt som det enda som slår vakt om friheten. Gunnar Helén visade för två dagar sedan på det oblyga i de nya pretentionerna. Kommunisterna har alltid krävt frihet för egen del — och får den i en demokrati — men aldrig gett frihet åt andra, när de haft makt att inskränka den. Massor av uttalanden också på senare år visar vilken kluven inställning vänsterpartiet kommunisterna har till demokratin. På den kanten har man tidigare alltid hånat de s. k. formella friheterna. Nu för man en kampanj för att dessa formella friheter skall grundlagsfästas!

När vpk i konkret lagtext ger sin version av en grundlag som skyddar fri- och rättigheter så sticker bockfoten fram. Jag visade också förra året hur försåtlig kommunisternas inledningsparagraf i deras partimotion är. Den lyder så här: "Folket har rätt att försvara sig mot och bekämpa utsugning och klassförtryck och att forma sådana samhällsförhållanden, som kan garantera arbete, bostad, utbildning, kultur och social trygghet åt envar."

Vi vet vad det betyder i kommunistisk dialektik. Kapitalism innebär utsugning, säger marxister — rätt att "bekämpa utsugning" ger alltså en laglig motivering för att i vilken form som helst upphäva kapitalismen.

Ett flerpartisystem där några partier slår vakt om blandekonomi och enskilt ägande är, enligt kommunisterna, ett värn för klassförtrycket – rätt att bekämpa "klassförtrycket" blir därmed en rätt att upphäva friheten för partier som inte står på marxistisk grund. "Folket har rätt att försvara sig", säger kommunisternas lagtext. De har med "folket" alltid menat den del av folket som står på deras sida i klasskampen. Frasen "rätt att försvara sig" har för kommunister ofta betytt rätt att angripa dem som har en annan mening. Jag understryker, liksom den 5 juni 1973, att formuleringar av det här slaget bara har *ett* syfte: att ge en legal och ideologisk motivering att upphäva de rättigheter som beskrivs i andra paragrafer.

Kommunisternas propaganda om fri- och rättigheterna riktar sig främst mot socialdemokratien. Vi liberaler är också – från helt andra utgångspunkter – starkt kritiska mot regeringens agerande i den här författningsfrågan. Men antydningarna om att socialdemokraterna vill radera eller hota de medborgerliga rättigheterna genom sin grundlagspolitik är lumpna och ogrundade. Jag beundrar socialdemokratien för att den så ofta och i så viktiga sammanhang har dragit en klar gräns mellan den demokratiska arbetarrörelsen och kommunismen.

Däremot beklagar jag att socialdemokratien under de här åren varit så negativ till att ge författningens skydd åt demokratins rättigheter. De kan aldrig säkras genom "formella knep", sade Arne Gadd, socialdemokratisk riksdagsman i grundlagberedningen, förra året. Oppositionens förslag skulle göra det "omöjligt att inom rimlig tid genomföra nödvändiga och angelägna reformer", förklarade konstitutionsutskottets ordförande Hilding Johansson i sitt förstamajtal 1973. Det var den positionen som regeringen tvingades vika från senare i maj förra året. Ytterligare några rättigheter infördes i grundlagen. Och en ny utredning skulle ha som uttryckligt syfte "dels att sträva efter att uppnå ett uppbyggt skydd i grundlag för de politiska fri- och rättigheterna, dels att överväga frågan om en vidgning av rättighetsområdet i övrigt". Jag citerar här ordagrant ur direktiven.

Jag hoppas att regeringen står fast vid sin uppgörelse om att riksdagen under denna mandatperiod skall fatta det första beslutet om att skydda de politiska fri- och rättigheterna i grundlag. Det tal som statsminister Palme höll i söndags var illavarslande. Där polemiserade han på ett slarvigt sätt just mot kravet på författningsskydd. Jag hoppas det var ett tillfälligt återfall i ett förlegat tänkande. Socialdemokratien bör akta sig för att än en gång resa motstånd mot en viktig förbättring av den svenska grundlagen. Folkpartiet kommer icke att vika från sin övertygelse i den här frågan.

Däremot måste vi gemensamt göra klart – som herr Hernelius antydde – att ett antal rättigheter *är* skyddade i den vilande regeringsformen. Svensk medborgare får inte landsförvisas och inte hindras att återvända till riket. Förbud mot retroaktiv straffskärpning. Förbud mot specialdomstol för redan begången gärning. Rätt till domstolsprövning vid frihetsberövande utan oskäligt dröjsmål. Förbud mot införande av dödsstraff. – Vanlig lag kan inte upphäva de rättigheterna. Det skyddet saknar vi i den nu gällande regeringsformen.

Jag har med förvåning sett hur man på senare tid har börjat romantisera 1809 års regeringsform. En del påstår att vår gamla författning värnar friheten med skydd som man nu tar bort. Vi har haft 1809 års regeringsform i 165 år. När den var i kraft under en period av förra århundradet jagade man baptistpräster och frikyrkofolk som fredlösa – vilket skydd gav 1809 års regeringsform åt 1800-talets väckelserörelser? Man slog ner arbetare som sökte organisera sig och ge styrka åt sina krav – vilket skydd gav 1809 års regeringsform åt den begynnande arbetarrörelsen? Man drog in tidningar på 1800-talet, man censurerade misshagliga skribenter också på 1900-talet och man införde transportförbud för viss press för några årtionden sedan – var fanns här något skydd i 1809 års regeringsform?

Sanningen är ju i stället att i stort sett inga fri- och rättigheter är skyddade i vår nuvarande regeringsform. Den berömda paragrafen 16 är en ståtlig, retorisk proklamation – den har aldrig givit något rättsligt skydd åt människor som blivit förföljda eller förtryckta i Sverige på grund av sin religion eller sin politiska åskådning. Tryckfriheten garanteras i stället i tryckfrihetsförordningen, och den berörs inte alls av den här författningsrevisionen.

I dag på eftermiddagen håller den nya fri- och rättighetsutredningen sitt andra sammanträde. Det är den som skall arbeta fram ett förslag till grundlagsskydd för demokratins friheter. Det måste ske på ett sätt som skapar förtroende bland intresserade medborgare och motverkar talet om att politikerna ”myglar” med landets fri- och rättigheter.

Därför har jag i utredningen krävt att allt material som sammanställs och sänds ut skall behandlas som offentlig handling. Samtidigt som utredningens ledamöter får promemorior om olika rättigheter, skall dessa promemorior och andra handlingar vara tillgängliga för dem som är intresserade. På det sättet får människor insyn. På det sättet kan utredningen få värdefulla impulser under sitt arbete. Här finns inga militära eller utrikespolitiska hemligheter. Här finns inga skäl att mörklägga vad utredningen sysslar med.

Tyvärr har jag ännu inte fått något stöd i utredningen för en sådan öppenhet. Förra gången uttalade sig företrädare för alla de andra partierna *mot* den typen av offentlighet. Utredningens ordförande, Hjalmar Mehr, har i invektivspäckade artiklar förklarat att jag ”saboterar” utredningen med ett sådant förslag. Vi *har inte tid* med debatt, säger han. Vi har ju så bråttom.

Det är den traditionella synen på offentlighet i statliga utredningar. Debatt kan ta tid, alltså är det bäst att hemligstämpla. Men de krav som i dag ställs på politiker är andra än förr. Dåliga traditioner skall vi inte värna. Och därför bör fri- och rättighetsutredningen nu begripa att det inte finns några godtagbara skäl för att vårt arbete under det kommande året skall ske helt bakom lyckta dörrar. Ytterligare två av dagens talare är ledamöter av fri- och rättighetsutredningen, Allan Hernelius och Hilding Johansson. Är ni beredda att nu säga till kammaren och allmänheten att ni i dag kommer att stödja krav, som gör att arbetet på ökat skydd för fri- och rättigheter i vårt land kan ske under medborgarnas insyn?

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Det borde ses som helt naturligt med en omfattande debatt om grundlagens roll när efter 165 år en ny författning framläggs. Likväl har man en känsla av att vissa partier är förvirrade över att grundlagen nu debatteras på möten landet runt och inte enbart i utskott och kammare.

Vilken roll spelar då grundlagen i samhällsutvecklingen? Ja, lagstiftningen ger naturligtvis inget absolut skydd. Den främsta garantin ligger i folkets politiska vaksamhet och aktivitet, men en demokratisk författning är betydelsefull som stöd för folkflertalets kamp för vidgade rättigheter. Medborgerliga fri- och rättigheter i vårt land har erövrats i en ofta hård kamp mot de privilegierade grupperna i samhället. Dessa rättigheter hotas och måste ständigt försvaras, och de beskärs av kapitalismens makt- och ägandeförhållanden.

Vänsterpartiet kommunisterna är en del av den svenska arbetarrörelsen och har växt fram i arbetarrörelsens kamp. I partiets program förklaras:

”Partiet förpliktar sig att delta i och utveckla varje rörelse, som befordrar det arbetande folkets intressen. Det bekämpar varje inskränkning i och slåss för varje utvidgning av folkets demokratiska rättigheter: nationell självbestämmanderätt; rätt att med allmän och lika rösträtt välja folkrepresentation, som väljer och vrakar regering; organisations-, mötes- och demonstrationsfrihet; åsikts-, yttrande- och tryckfrihet.”

Detta är utgångspunkten för våra ställningstaganden i den aktuella grundlagsdebatten.

Det är tydligt att den debatt som i dag pågår rörande det vilande förslaget till ny grundlag illa berör de partier som kompromissat i fråga om de medborgerliga fri- och rättigheterna. Detta kom klart till uttryck i partiledarnas anföranden i den allmänpolitiska debattens inledningsskede. Herr Fäldin sökte trösta opinionen med att ingenting av de omistliga värden som vi sedan 1809 har uppnått går förlorat. Herr Bohman talade om en debatt fem minuter i tolv, efter ett tjuguarigt grundlagsarbete, herr Helén talade om att opinionen missade chansen att ge sig till känna i ett tidigare skede, och regeringen utlovade en informationskampanj om grundlagsförslagets innehåll.

Ytterligare tecken på irritationen över den kritiska debatt som uppstått är de hätska angreppen mot kommunisterna som framför allt herr Helén svarade för i remissdebattens början och som herr Ahlmark fortsatt i dag. Varför ylar man så högljutt just från folkpartiet mot kommunisterna när grundlagens fri- och rättigheter kommer på tal? Det är naturligtvis för att dölja sin ömkliga roll i denna fråga. Inte minst herr Ahlmark skapade förväntningar hos folk om att han skulle slåss för grundlagsfästa fri- och rättigheter. Så går han och gör en kompromiss och måste dölja sin reträtt. Han skall rösta ja till det grundlagsförslag som han så hätskt har kritiserat. Antikommunismen har alltid varit en pålitlig metod som man tillgripit när det gällt att dölja fakta för folket. Men kom ihåg, herr Ahlmark, det blir allt svårare att använda sig av denna metod. Det är inte säkert att det som gick under det kalla krigets dagar går lika bra i dag, trots alla försök att återuppliva den reaktionära atmosfären. Än

en gång har herr Ahlmark här i dag dokumenterat hur litet av liberalism som finns kvar i dagens folkparti. Han är skrämdd av tanken på att folket skall ha rätt att försvara sig mot utsugning och utplundring. Detta är avslöjande.

Nu berättar massmedia om den strida strömmen av protestbrev i grundlagsfrågan till de olika partierna. Brevbuntar travas på partikanslierna. Samtidigt uttalas förvåning över att vänsterpartiet kommunisterna inte utsätts för samma brevflod. Det är inget märkligt i detta förhållande. Vänsterpartiet kommunisterna har klart deklarerat sin ställning i grundlagsfrågan. De som kräver att de medborgerliga fri- och rättigheterna skall grundlagsfästas vet att detta också är vpk:s linje. Vi har ingen delaktighet i den kompromiss som förra våren träffades i konstitutionsutskottet. De som vill avskaffa monarkin vet att detta också är vpk:s linje, och de som vill stärka monarkin vet att man inte kan få något som helst stöd hos vpk för denna reaktionära tanke.

I en artikel i Svenska Dagbladet förklarade nyligen moderatledaren Gösta Bohman: "De yrvakna måste uppplysas!" Men hur kan det då komma sig att opinionen, enligt herr Bohman, är yrvaken? Det beror säkert i hög grad på de kompromissande partiernas speciella tolkning av bestämmelsen att grundlagsbeslut skall fattas av två riksdagar med mellanliggande val. Den enda rimliga tolkningen av den bestämmelsen borde vara att ett vilande grundlagsförslag underställs väljarna i en valrörelse. Som bekant var detta inte fallet 1973. De partier som kompromissat om målsättningsparagrafer och om medborgerliga fri- och rättigheter var inte alls intresserade av att fråga väljarna vad de ansåg. Man ville helt enkelt föra undan denna fråga från valdebatten. Partier som beströdde valfläsket med sömnpulver får skylla sig själva om de i dag – när sömnmedlet slutat verka – möter en yrvaken opinion!

Nu skall man möta opinionen med en informationskampanj, som naturligtvis skall vara väl tillrättalagd för att rättfärdiga fyrpartiöverenskommelsen i grundlagsfrågan. Herr Bohman krävde i en interpellation en vittomfattande informationskampanj om innehållet i det vilande förslaget, och statsministern utlovade en skrift som för medborgarna skall klarlägga vad den nya författningen innebär. Samförståndet är stort.

Det är bl. a. mot den bakgrunden som man kan ställa sig tveksam till värdet av en folkomröstning i grundlagsfrågan som en opinion just nu kräver. När fyra partier med mer än 90 procent av väljarna bakom sig kompromissat om grundlagen, förhindrat debatt om denna i valrörelsen och nu skall gå ut i en informationskampanj för att rättfärdiga sina åtgärder är det föga troligt att hela grundlagsproblematiken skulle kunna genomlysas i en folkomröstning. Propagandaresurserna skulle också sättas in för att utveckla en opinion till förmån för monarkin. Propagandan skulle inriktas på att bevara en föråldrad tradition och inte på att bryta med denna.

Det är också ett utslag av hyckleri och förfalskning av debatten om jämlikhet mellan könen när borgerliga grupper högljutt kräver kvinnlig tronföljd som en jämlikhetsåtgärd. Det finns tusen och ett andra områden i samhället där könsdiskrimineringen, med dessa gruppers gillande, kommer till uttryck. Gå till attack mot dessa former av könsdiskrimine-

ring i stället för att hyckla om likställighet i fråga om den feudala kvarleva som monarkin utgör!

Ämbeten som går i arv – även om båda könen omfattas – har inte ett dugg med demokrati att göra. Kravet på kvinnlig tronföljd har därför inte det minsta med jämlikhet att göra.

Från vänsterpartiet kommunisterna har vi ställt fem frågor i förgrunden i debatten om den nya grundlagen. Kring dessa frågor har vi sökt skapa debatt. Det skall dock i sanningens namn erkännas att när övriga partier inte vill debattera utan vill lägga locket på är det inte lätt att i valrörelsen få fram dessa frågor till debatt.

Vi ställer följande krav:

1. Den nationella självbestämmanderätten måste värnas. Därför måste EEC-paragrafen strykas.

2. Parlamentarismen, de folkvaldas makt över rikets ledning, måste genomföras fullt ut. Därför måste monarkin avskaffas.

3. Den allmänna rösträtten måste göras lika. Därför måste 4-procents-spärren bort.

4. Medborgerliga fri- och rättigheter måste ges grundlagsskydd. Rättigheterna måste skyddas och regleras i lag. Lagstiftaren skall inte få skapa sådana regler som i realiteten kränker och upphäver rättigheterna.

5. Lönarbetarnas rätt att bekämpa klassförtrycket måste slås fast i grundlagen. Som målsättning skall ställas folkets rätt att bekämpa utsugningen och upprätta samhällsförhållanden som tryggar arbete, bostad, utbildning, kultur och välfärd. Lagar och avtal som förhindrar eller inskränker rätten till organisation och agitation på arbetsplatserna, rätten till förhandlingar i alla frågor som rör arbetslivet och rätten att strejka måste göras oförenliga med grundlagen. Detta betyder att paragraf 32 förbjuds, liksom paragraf 4 i kollektivavtalslagen och motsvarande paragrafer i stats- och kommunaltjänstemannalagarna.

Vi är för en författningsreform, eftersom den nu gällande författningen på en rad punkter passerats av utvecklingen själv. Men vi är motståndare till det nu vilande författningsförslaget, eftersom det på avgörande punkter inte svarar mot de krav man kan ställa på en ny författning. Vi har inte alls svängt, herr Fiskesjö. Vårt ställningstagande är logiskt.

Det är inte till fyllest att en författningsreform begränsas till att gällande praxis skrivs in i grundlagarna. Allvarigare är att reaktionära inslag bevaras och att nya inslag tillföres som strider mot demokratin.

Liksom varje erövring av fri- och rättigheter skett i strid, där arbetarklassen gått i spetsen, är också värdet av de medborgerliga rättigheterna i hög grad en kampfråga. Men arbetarklassen har alltid haft ett intresse av en demokratisk lagstiftning. Folkets egen politiska vaksamhet och aktivitet är det bästa försvaret för dess rättigheter. Men en demokratisk författning är en värdefull bundsförvant till folkflertalet.

Det är därför vi kräver grundlagsskydd för de medborgerliga fri- och rättigheterna.

Det är därför vi kräver grundlagsfästa rättigheter för de arbetande på arbetsplatserna.

Det är därför vi kräver att EEC-paragrafen, som undergräver den

nationella självbestämmanderätten, skall slopas.

Det är därför vi kräver att 4-procentsspärren, som innebär en åsiktsgradering och kan leda till att hundratusentals väljare blir orepresterade, skall slopas.

Det är därför som vi kräver att monarkin, som är en kvarleva från det gamla feodalväldet och en symbol för reaktionär ideologi, avskaffas.

Herr talman! Vårt parti har upprepat dessa krav. Vi ställde konkreta krav på ändringar i första behandlingen av grundlagsförslaget. De borgerliga och socialdemokraterna avsåg våra förslag. Därför tillgodoser heller inte det vilande grundlagsförslaget dessa viktiga förutsättningar för att grundlagen skall tjäna det arbetande folkets intressen.

Den brådska varmed övriga partier vill klubba det vilande grundlagsförslaget är illavarslande. Inga informationskampanjer ändrar den bedömningen. När nu en debatt kommit till stånd, vilken man i ord säger sig hälsa med tillfredsställelse, borde möjligheter ges för att denna debatt vidgas. Visst är det både reaktionära och progressiva strömningar som kommer fram i debatten, men den möjliggör för allt bredare skikt av medborgarna att sätta sig in i grundlagsfrågan. Den pågående debatten är i någon mån en ersättning för den uteblivna debatten i valrörelsen och bör vara till nytta för den nyvalda riksdagens ställningstagande.

Vi kräver därför att förslaget till ny grundlag skall bordläggas till höstriktsdagen, och om detta avvisas, yrkar vi avslag på det vilande grundlagsförslaget och samtidigt vidgade direktiv till 1973 års fri- och rättighetsutredning. Dessa direktiv bör gälla grundlagsfästa medborgerliga rättigheter, grundlagsfästa rättigheter för de arbetande, slopande av EEC-paragrafen och 4-procentsspärren liksom införande av republik.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Berndtson undrar varför vi kritiserar vänsterpartiet kommunisterna när det kräver fri- och rättigheter i författningen.

Vi gör det *för det första* därför att det är så falskt när ett parti, som ständigt stött diktaturer i Sveriges närhet, nu plötsligt börjar utmåla sig som den enda försvararen av de demokratiska fri- och rättigheterna.

Vi gör det *för det andra* därför att kommunisterna i sina egna förslag till lagparagrafer har visat vad de är ute efter. "Folket har rätt att försvara sig mot och bekämpa utsugning och klassförtryck— —", är ert förslag till lagtext. Blandekonomi och privat ägande är "utsugning" enligt kommunistisk dialektik. Alltså har man rätt att upphäva dem i vilka former som helst. Partier som motverkar socialismen stöder "klassförtryck", enligt marxistisk terminologi. Att bekämpa klassförtryck är alltså att upphäva rätten för icke-socialistiska partier.

Carl-Henrik Hermansson har ju i en färsk artikel i Socialistisk debatt visat hur man ser på de demokratiska fri- och rättigheterna: "Arbetarklassens och det kommunistiska partiets avgörande uppgift är kampen för socialism. Alla andra uppgifter måste underordnas denna huvudmålsättning. Men kampen för socialismen underlättas av demokratiska fri- och rättigheter."

Vi skall alltså ha demokratiska fri- och rättigheter så länge som de underlättar "kampen för socialism". Men i det ögonblick som demokra-

tiska fri- och rättigheter skulle försvåra den kampen är huvudmålsättningen given. Den är att genomföra kommunismen och inte friheten.

Det blir alldeles uppenbart när man läser andra ledande kommunister hur de tänker sig att genomföra det kommunistiska lyckoriket. Det finns en ledamot av programkommissionen, som också är riksdagsman för vänsterpartiet kommunisterna. Han har sagt på det här viset:

”Endast med makt tvingar man härskarklassen till reträtt från sin ledande ställning i samhället. — — — Det är därför det inte finns någon *parlamentarisk* väg till socialismen. Parlamentet kan endast formellt bekräfta den revolutionära tvångsakten mot den gamla härskarklassen.” Det är sagt i Ny Dag 1972 av en ung ledamot av vänsterpartiet kommunisternas riksdagsgrupp, Jörn Svensson.

Varför skall vi efter massor av uttalanden i den här riktningen, dokumenterade i skrifter och artiklar, tro på vänsterpartiet kommunisterna som försvarare av de demokratiska fri- och rättigheterna?

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte närmare gå in på herr Berndtsons anförande. Den polemiken sköter ju herr Ahlmark med elegans. Jag skulle bara vilja göra en liten formell rättelse. Det är inte Gösta Bohman som har talat om en yrvaken opinion. Det var en tidningsrubrik, och som bekant, herr talman, sätter artikelförfattare sällan rubriker på sina artiklar; det gör tidningen själv. Gösta Bohman har därför inget ansvar för denna rubrik.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ahlmark försöker ställa upp någon motsättning mellan socialism och demokrati. Någon sådan motsättning föreligger absolut inte. Jag tycker att herr Ahlmark läser program och programdebatter som en viss potentat anses läsa Bibeln. Det är en uppvisning i hyckleri när representanter för partier, som bär ansvar för verkliga övergrepp mot demokratin, anklagar kommunisterna för odemokratiskt sinnelag.

Jag måste fråga: Vilka bar ansvaret för transportförbudet mot den kommunistiska pressen under 1940-talet? Jo, det var de fyra partier som nu söker anklaga kommunisterna för att vara odemokratiska.

Vilka bar ansvaret för interneringsläger, dit kommunister och andra radikala arbetare förpassades? Jo, det var samma partier i samlingsregeringen.

Vilka bar ansvaret för husrazzior i tusentals svenska kommunisters hem? Vilka bar ansvaret för razzior och beslag på de kommunistiska tidningarnas redaktioner? Vilka bar ansvaret för censuringripanden mot kommunistiska och andra antinazistiska tidningar? Jo, det var just de partier som i dag i gälla tonlägen söker smutskasta det parti som utsattes för dessa attacker mot demokratin.

Att allt detta skedde i syfte att blidka det nazistiska terrorväldet som då gastkramade Europa är verkligen ingen ursäkt. Det är tvärtom ett dåligt betyg för den demokratiska hållfastheten.

Ni kommer aldrig ifrån ert ansvar för dessa mörka kapitel i svensk

historia, hur högljutt ni än ropar ut oförskämtheter mot kommunisterna. Det var kommunisterna som bestod provet när demokratin var hårt ansatt under nazitiden.

Historien kommer att betygsätta de olika partierna.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi vet alla att det kommunistiska partiet var främst ute på skansarna, på den tiden som herr Berndtson talar om, för att försvara paktens mellan Nazityskland och Sovjetunionen. Hitler-Stalinpakten möjliggjorde ju för nazismen att ockupera i stort sett hela Europa. Då var alltså kommunisterna ute och försvarade denna allians mellan nazister och kommunister.

Många övergrepp begicks i Sverige under andra världskriget. Jag tog i mitt första anförande avstånd från några av dem. Men diskuterar vi historia, herr Berndtson, då kan man naturligtvis inte glömma att det parti som herr Berndtson tillhör oavbrutet under 20–30 år försvarat alla kommunistiska maktövergrepp i Östeuropa och på andra ställen – Pragkuppen 1948, upproret i Östberlin i början av 1950-talet, Ungernrevolten, Berlinmuren. Ständigt var ni framme och sade om förtrycket: detta är riktigt, detta är en kamp för demokrati.

Herr Berndtson försöker komma ifrån dagens politiska läge och dagens demokratiska hållfasthet i vänsterpartiet kommunisterna. Vad vi liberaler har vänt oss emot är att kommunisterna utmålar sig som försvarare av de demokratiska fri- och rättigheterna och försöker säga att socialdemokratin är ute efter att hota och radera de rättigheterna. Vi är väldigt kritiska mot socialdemokraternas författningspolitik. Vi tycker det är synd att de varit motsträviga när det gäller arbetet att skriva in fri- och rättigheterna i grundlagen. Men aldrig ett ögonblick har vi tvekat när det gäller socialdemokratiens övertygelse om demokratins värde och dess beslutsamhet att försvara den svenska folkstyrelsen.

Däremot har vi ständigt tvekat om kommunisternas anslutning till demokratin. Vi ser en ledande företrädare för vänsterpartiet kommunisterna, riksdagsman och medlem av programkommissionen, skriva: "Det är därför det inte finns någon *parlamentarisk* väg till socialismen. Parlamentet kan endast formellt bekräfta den revolutionära tvåängsakten mot den gamla härskarklassen." Från partiets sida har man aldrig tagit avstånd från detta. Då är det klart att de gamla misstankarna bekräftas. Kommunisterna kämpar för friheterna så länge som det gynnar dem själva. De kräver frihet för egen del men kommer inte, om de skulle få makten, att ge frihet åt andra.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ahlmark är inte mer noga med historieskrivningen än med innantilläsningen. Tidpunkten för transportförbud och andra attacker mot demokratin sammanföll icke med någon paktdebatt utan mera med det våldsamma krig som rasade mellan Nazityskland och Sovjetunionen.

Men det är också falskt tal när man påstår att kommunisterna i dag svävar på målet i fråga om demokratin. Ingen kan förneka att vårt parti

alltid har funnits mitt uppe i kampen för de demokratiska fri- och rättigheterna i det här landet, och det är väl ändå det vi har att diskutera. Ingen kan heller förneka att vi klart har sagt ifrån när avsteg från demokratin förekommit i socialistiska länder. Det har skett så sent som i den allmänpolitiska debatten, där herr Hermansson gav en förklaring till hur vi ser på dessa frågor.

Men vi har också en djupare syn på demokratin än andra partier. Vi vill göra slut på det fåtalsvälde som den svenska storfinansen utövar, och vi vill ge makt åt dem som arbetar. Det är förmodligen detta som skrämmer folkpartiet i dag och som utlöser hätska angrepp mot kommunisterna.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Flera av de konstitutionella frågor som de föregående talarna tagit upp har vi diskuterat flitigt sedan lång tid tillbaka. I vissa fall sträcker sig diskussionen genom årtionden. Några av problemen får vi brottas med även i fortsättningen. Under sådana förhållanden tycker jag det kan vara tillåtet för mig att inte ta upp dessa problem till debatt här i kammaren. Jag har haft tillfälle att föra fram mina synpunkter tidigare, och jag hoppas få komma tillbaka i denna debatt. Herr talmannen kanske också ursäktar om jag inte fördjupar mig i författningsfrågans historia, hur intressant den än är. Herr Ahlmarks framställning får väl uppfattas som den folkpartistiska varianten av denna historieskrivning.

När det gäller den framställning som herr Berndtson gjorde av krigsåren vore det intressant om han vid något tillfälle kunde lägga fram dokument för kammaren som visade vilken ståndpunkt det kommunistiska partiet i Sverige intog under pakttiden. Det skulle vara intressant om herr Berndtson ur detta kunde fiska upp några uppfattningar som inte stämmer med den bild som den historiska vetenskapen har tecknat av denna tid.

För dagen är den intressanta frågan om vi skall anta eller förkasta det vilande grundlagsförslaget och om riksdagsbehandlingen skall föregås av en folkomröstning eller inte. När jag studerat motionerna och lyssnat till anförandena i denna debatt har jag kommit till den slutsatsen att det finns en mycket bred enighet om det vilande grundlagsförslaget. Det är endast ett parti som yrkar avslag på det, vänsterpartiet kommunisterna. I dess motion finns också tanken på ett uppskov, men jag läser i motionen följande: "Vi är förvissade om att en bred diskussion skulle öka förutsättningarna för ett avslag på det föreliggande grundlagsförslaget."

Inom moderata samlingspartiet finns en ledamot som har yrkat avslag på det vilande grundlagsförslaget, och en annan har krävt folkomröstning.

Sedan har vi några motioner om formerna för riksdagens öppnande. Men de berör inte grundlagen – de rör detaljer som aldrig har reglerats i grundlag.

När jag lyssnade på partiledarna i onsdags fick jag bestyrkt mitt intryck av den stora enigheten. Dagens debatt har inte rubbat detta mitt intryck.

Hur skall vi då ställa oss till den opinion mot grundlagsförslaget som finns utanför riksdagen? Jag har försökt följa olika inlägg, och självfallet

har jag tagit del av de opinionsyttringar som har kommit till konstitutionsutskottet. Det rör sig för närvarande om ca 6 300 olika opinionsyttringar. Av dessa gäller ungefär 5 200 krav på folkomröstning i anslutning till det förslag som regeringsrådet Gustaf Petrén fört fram – man har fyllt i kuponger, tecknat på listor och i vissa fall skrivit brev om detta.

En del av dem som uttryckt denna opinion har hänvisat till nr 1 av tidningen Argument för frihet och rätt, där regeringsrådet Petrén har en stort uppslagen artikel med titeln "För folkomröstning om grundlagen" och där fru Anne Marie Bratt har skrivit en artikel med rubriken "Skriv in föräldrarätten i grundlagen". Utgivaren av denna tidning, Svante Hjärtstrand, har dessutom sänt ut en skrivelse som man skall kunna skriva på. Men den är inte ställd till konstitutionsutskottet utan den är ställd till "Konungen genom dess justitiedepartement", och den som skriver under uppmanar Kungl. Maj:t att genomföra en rådgivande folkomröstning, där man säger ja eller nej till förslaget i dess helhet, för att man därigenom skall kunna upphäva den konflikt som enligt denne Hjärtstrand råder mellan medborgaropinionen och riksdagens ledamöter. Så följer ett "Underdånigst".

Vi har också mottagit framställningar från en rad andra organisationer, t. ex. från Rikskommittén Med folket för kungen. Kommittén sänder ut maningar till medborgarna att skicka in brev med krav om att kungen bibehålles vid sin nuvarande ställning, att grundlagsförslaget stoppas och att en folkomröstning utlyses.

Även KDS har skickat ut ett cirkulär som en del personer har undertecknat. Likaså förekommer det annonser där man uppmanas kräva att kungen bibehålles vid sin nuvarande ställning. Vi har också något som heter Familjeforum Rädda familjen, som kräver att familjerätten skall skrivas in. Likaså har vi fått ett tidningsmeddelande med rubriken Hur skall vi bråka? Under den rubriken står det att man kräver att konungen skall behålla sin nuvarande ställning. Ett annat krav under samma rubrik är att medborgarrättigheterna garanteras i den nya grundlagen.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på att vi i ett fåtal exemplar har fått en framställning med titeln Budkavlen går! Rid i natt! Under den rubriken står det att så "löd förr allmogens – gräsrötternas – uppmaning när fara hotade. Nu hotas våra fri- och rättigheter!"

Vi har inte kunnat finna vilken organisation eller vilka enskilda personer som har sänt ut dessa listor.

Sedan kommer det också in mötesresolutioner, framför allt från möten som har arrangerats av Folket i Bild/Kulturfront, där man väsentligen tar upp frihets- och rättsfrågorna.

Slutligen har vi fått ungefär 400 handbrev ställda till utskottet, i vilka man tar upp skilda ting, t. ex. folkomröstning och ceremonielet vid riksdagens öppnande.

Självklart skall vi lyssna till de opinioner som finns utanför riksdagshuset, men lika självklart har vi skyldighet att pröva dessa opinioner. Alla vi som sitter i riksdagen vet att den representativa demokratin är nödvändig. Ingen har kunnat anvisa någon annan form för demokrati i en modern stat. Ansvarvilar på oss som sitter här i riksdagen. Vi kan inte skylla på en opinion utanför. Vi kan inte rida på en sådan opinion, utan

vi måste ta personlig ställning. När vi prövar dessa opinionsyttringar har vi att väga dem mot styrkan hos de opinioner som finns i övrigt inom valmanskåren i Sverige. Valdeltagandet i höstas var mycket stort, det högsta i Sveriges historia. Över 90 procent av de röstberättigade deltog i valet. Bakom varje riksdagsmandat står mellan 20 000 och 25 000 väljare. Vi vet att dessa frågor har behandlats grundligt i våra partier. Vi har att väga de opinionsyttringar som nu kommer in mot de opinioner som finns i övrigt i landet.

Men framför allt har vi skyldighet att pröva de argument som förs fram i opinionsyttringarna. Jag har också försökt att så noggrant som möjligt notera dem. Meningarna går isär. Man för fram skilda krav. Genomgående är dock att det i sak inte är något nytt som förs fram. Det är ingenting utöver vad som var känt i våras. Folkomröstningskravet är visserligen nytt, men de argument som bär upp det kravet fanns med i framställningar i våras. De gällde och gäller fri- och rättigheterna. Och eftersom jag i våras hade tillfälle att mycket utförligt utveckla mina synpunkter inför kammaren skall jag nu nöja mig med att i sex korta punkter sammanfatta min syn på dem.

För det första konstaterar jag att de politiska fri- och rättigheterna är en integrerande del av demokratin och att även andra rättigheter har stort värde för den enskilde medborgaren.

För det andra kan jag notera att vi har haft sådana rättigheter i Sverige sedan årtionden tillbaka.

För det tredje delar jag den uppfattning som framförts från kammarens talarstol tidigare i dag, nämligen att det vilande grundlagsförslaget innebär en kraftig förstärkning av fri- och rättigheterna ur formell synpunkt i förhållande till vad som finns i 1809 års regeringsform.

I den allmänna debatten hävdar man att det är bättre att ha kvar 1809 års regeringsform än att anta det vilande grundlagsförslaget, därför att det sistnämnda skulle innebära ett hot mot fri- och rättigheterna. Det är helt obegripligt. Om de som argumenterar efter den linjen drog konsekvenserna av sina egna ståndpunkter skulle de inte ivra för att vi skulle skriva in ytterligare fri- och rättigheter. Frånvaron av grundlagslagstiftning på området skulle ju vara en fördel! De är inkonsekventa i sina ställningstaganden.

Men man ger också en felaktig bild av vad som står i 1809 års regeringsform. Samtidigt som man prisar det frihetsideal som kännetecknar 1809 års regeringsform tar man fram exempel som sägs visa hur dessa friheter kränks. Men alla de exempel som man åberopar har ju inträffat under hägnat av 1809 års regeringsform!

I 1809 års regeringsform finns 86 § som reglerar tryckfriheten och rätten att ta del av allmänna handlingar. Härutöver finns 16 §, som man ofta åberopar men som endast har karaktären av en allmän proklamation. Mot detta står de bestämmelser som ingår i det vilande grundlagsförslaget. När det gäller tryckfriheten sker inga förändringar. Visserligen lär riksdagen nästa vecka komma att anta en ändring i tryckfrihetsförordningen som gör det möjligt för riksdagen att genom vanlig lag införa ett förbud mot kommersiell tobaks- och alkoholreklam. Men jag har svårt att uppfatta ett sådant förbud som en kränkning av tryckfriheten, och ingen

har heller återopat det i debatten. Däremot förstärker vi friheterna på en rad punkter. Låt mig bara helt katalogmässigt räkna upp dem, eftersom det råder så stor oklarhet på denna punkt.

Vi för in tankefrihet, åsiktsfrihet, yttrandefrihet, rätten att ge sin åsikt till känna, tryckfrihet, rätten till information, föreningsfrihet, rätt att stå utanför förening, mötesfrihet, religionsfrihet, rörelsefrihet inom riket, rätt att lämna riket, rätt att återvända till riket, skydd mot landsförvisning, skydd mot dödsstraff, kroppslig integritet, dvs. skydd mot kroppsvisitation och annat påtvingat kroppsligt ingrepp, skydd mot husrannsakan, rätt till brev-, post- och telehemlighet, skydd mot hemlig avlyssning i övrigt, rätt till fackliga stridsåtgärder, expropriationsbestämmelser, förbud mot tillfälliga domstolar, rätt till domstolsprövning av frihetsberövande, likhet inför lagen, medborgarskap, skydd mot retroaktiv strafflagstiftning och rätt till laga domar. Härtill kommer de grundläggande rättigheterna rösträtten och valbarheten.

För det fjärde vill jag fästa uppmärksamheten på att vi utreder möjligheterna att ytterligare förstärka dessa fri- och rättigheter.

För det femte vill jag ännu en gång slå fast att jag för min del anser att politisk makt inte får flyttas från riksdagen till domstolar.

För det sjätte vill jag upprepa att det viktigaste av allt är att friheten är förankrad i folkmedvetandet. Och jag tror att vi på den punkten alla är överens. Men jag vill tillägga att detta inte hindrar mig från att arbeta för att vi skall ytterligare kunna förstärka friheterna i grundlagen. Och jag hoppas att den utredning som några av oss i kammaren deltar i skall lyckas lösa de juridisk-tekniska problem som här finns.

Herr Ahlmark försöker ibland ställa detta i motsättning till vad jag yttrade i mitt förstamajtal i Umeå, som han håller på att göra känt över hela landet genom att bryta ut någon mening ur det och citera. Jag anser inte alls att det finns någon motsättning, utan detta är en konsekvent linje, men vi måste ha klart för oss att vi inte får utforma fri- och rättigheterna på ett sådant sätt att de gör det omöjligt att föra en reformvänlig politik.

Vid något tillfälle borde nog herr Ahlmark fundera över vad som skulle ha hänt om man år 1809 i en detaljerad paragraf hade skrivit in den rättighetssyn som fanns bland 1809 års grundlagsfäder. Det hade betytt att man skulle ha en stat med mycket liten verksamhet, med mycket begränsade sociala insatser. Jag kritiserar inte 1809 års män på den punkten, de levde i sin tid. Men, herr talman, hur skulle det ha lyckats för oss att genomföra någon reformpolitik om dessa formella hinder hade funnits inskrivna i 1809 års regeringsform? Hur skulle det ha lyckats för herr Ahlmarks politiska förfäder, en S.A. Hedin, en Karl Staaff och andra, i det här stycket? Och, framför allt, hur skulle det ha lyckats för mina politiska föregångare att genomföra sociala reformer om vi hade haft en sådan paragraf? Det är det jag har velat säga, och nu har jag kanske uttryckt det på ett sådant sätt att herr Ahlmark funderar litet över detta sammanhang.

Får jag sedan ta upp en sak som jag trodde att vi skulle behandla i eftermiddag, herr Ahlmark, nämligen hur vi skall ställa oss inom utredningen om fri- och rättigheterna. Herr Ahlmark håller ett tal avsett

för utredningen här i kammaren. Får jag bara be herr Ahlmark att fundera, till dess vi kommer samman i eftermiddag, över följande: Det är riktigt och bra att vi får en bred debatt om detta, men har vi tid att invänta svaret på våra promemorior, om vi skall bli färdiga så att riksdagen skall kunna fatta beslut 1976 – vilket både herr Ahlmark och jag önskar? Det är ganska meningslöst att skicka ut promemorior till den svenska allmänheten om man sedan inte skall avvakta reaktionerna på dem! Därför tror jag att vi för närvarande bör arbeta på ett sådant sätt att vi får fram hela materialet. Sedan får vi från fall till fall pröva i vilken utsträckning vi skall skicka ut det för att få en reaktion från den stora allmänheten i det här stycket.

I den debatt som förts i den här frågan utanför riksdagen har det bubblat upp tankegångar som i hög grad strider mot vad jag har uppfattat som något gemensamt här i Sverige, nämligen anslutningen till den parlamentariska representativa demokratin. Det träder fram en hel del antiparlamentarism. Det gäller kungens ställning: man talar som om kung och riksdag vore två balanserande faktorer; man vill i praktiken uppväcka den maktfördelningsdoktrin som finns i 1809 års författning men som inte tillämpats på flera årtionden. Någon enstaka person har t. o. m. framställt förhållandet mellan kung och folk på sådant sätt att mina tankar har gått till stormaktstiden. Framför allt har man satt i fråga det representativa systemet på ett sätt som är illavarslande. Man underkänner det inte direkt, men man kritiserar det på ett sådant sätt att idealet tycks vara en folkomröstningsstat. Alla väsentliga frågor skall gå ut till folkomröstning.

Enligt min mening finns det två typer av mellanvaldemokrati, som vi måste pröva mot varandra. Den ena är vad jag skulle vilja kalla folkrörelsemodellen: partier och andra folkrörelser samlar människorna till kontinuerligt samhällsarbete mellan valen. Den andra modellen skulle jag vilja beteckna som elitmodellen: det finns personer som själva räknar sig till en elit, som då och då går ut till folket för att inhämta dess mening – personer som inte kontinuerligt deltar i det politiska arbetet, utan som tvärtom med förakt ser ner på det politiska vardagsarbetet. De försöker skapa opinioner. I frågor som intresserar dem vill de att det skall anordnas folkomröstningar. De misskrediterar partierna och försöker framställa dem som sitter i riksdag och andra representativa organ som löjliga figurer och som personer som myglar.

Detta är en skev bild, en felaktig bild av hur det går till, och därför reagerar jag emot den. Här talas t. ex. om att partierna har myglat sig fram till en enighet i grundlagsfrågorna. Man framställer det rent av som om det hade träffats avtal mellan partierna över huvudet på folket. Låt mig bara skjuta in frågan: Vad har dessa personer för kontakter med folket? De har inte partikanalerna, och de har inte heller andra kanaler, utan de uppträder bara själva och *förklarar* sig tala i folkets namn, och om hundra personer skriver till dem eller sluter upp på ett möte, anser de sig kunna tala i hela folkets namn.

Men skall nu enigheten vara något felaktigt? Här har vi under två årtionden försökt finna en lösning av författningsfrågan, och vi har mödosamt arbetat oss fram till en enighet. I andra sammanhang klagat

man och kritiserar oss därför att vi är oeniga. När vi nu når fram till en betydande enighet är det också fel! Då är det ett spel över huvudet på folket, och det har t. o. m. ifrågasatts, om denna grundlagsreform skulle kunna vara laglig därför att vi inte gått ut och spelat upp motsättningar till varandra.

Det behövs nog inga kommentarer till detta. Men låt oss observera att det innebär ett angrepp mot själva den metodik som vi lärt oss värdesätta inom vår svenska demokrati, nämligen att vi grundligt behandlar frågorna och försöker finna enande lösningar. Det skulle vi alltså inte få göra, eftersom det skulle innebära mygel! Det är en farlig förkunnelse som man går ut med – farlig för demokratin.

Vilken är då orsaken till att vi har fått en sådan opinion i grundlagsfrågorna vid denna tidpunkt? Jag tror att den viktigaste orsaken är ett av grundproblemen inom den representativa demokratin, nämligen svårigheterna att uppehålla ett kontinuerligt politiskt intresse. Den som har följt svensk politik i tjugo år – eller i tio år eller t. o. m. i bara fem år – vet att det har förekommit en livlig diskussion och att han har kunnat bli informerad i den här frågan. Men det är klart, att har man befunnit sig på ljusårs avstånd från svensk politik och plötsligt, i januari månad 1974, ramlat in i den, är det mycket som är nytt och mycket som man behöver bli informerad om.

Kanske jag skall påminna om att vi upplever detta även på det kommunala planet. Där händer det att opinionen vaknar först när man skall verkställa ett beslut. På ett annat plan går detta nu igen. När vi står inför avgörandet är det vissa personer som vaknar.

Men vi skall lägga märke till att många av dem som nu träder fram som opinionsbildare har följt frågan hela tiden. En del av dem kritiserade redan författningsutredningens förslag, de fortsatte att rikta kritik mot grundlagberedningens förslag, de kom med kritik när propositionen lades, de fortsatte att kritisera när utskottsbetänkandet förelåg. De fullföljer sin kritik.

Då kommer jag till den andra orsaken till opinionsbildningen, nämligen den att man sprider felaktiga uppgifter om innehållet både i den framlagda grundlagen och i det vilande grundlagsförslaget. Med all rätt har man här tidigare talat om de skräckbilder som målats av den nya grundlagen.

Det leder mig fram till den tredje orsaken: vi har ett bristande allmänt intresse för grundlagsfrågor i Sverige. Framför allt tycker jag att man kan 1809 års författning mycket dåligt. Kanske är förklaringen till detta helt enkelt den att vi har levat i så lugna, idylliska politiska förhållanden att grundlagsfrågorna inte har kommit i förgrunden. Rösträttskampen var hård, men efter den har det varit en lugn debatt i författningsfrågorna. Den har inte ryckt människorna med sig. I en väl fungerande demokrati är det inte politikens former utan dess innehåll som står i förgrunden. Det bekräftas här i Sverige.

Men det förhåller sig nog också så att den klyfta mellan verklighet och formalia som kännetecknat de föregående årtiondena spelar sin roll. I många viktiga avseenden är 1809 års författning överspelad. Det har funnits en verklighet vid sidan av grundlagen. Det har gjort att man inte

intresserar sig för grundlagens utformning.

Får jag tillägga att jag delar den uppfattning som kommit fram här tidigare, nämligen att vi från riksdagens sida får förbättra vår information. Vi har länge observerat detta, och nu får vi steg för steg skapa denna bättre information.

Det finns emellertid en fjärde orsak, och den dyker upp här i debatten. Det är en bristande kännedom om hur grundlagar ändras. Jag hoppas att ingen blir förargad på mig, om jag nu säger en mycket elementär sak. Det verkar som om en del tror – kanske inte så mycket i kammaren som ute i den allmänna opinionen – att man vid den andra behandlingen av ett grundlagsförslag kan göra förändringar. Man säger: "Vänta med antagandet så att vi kan ändra något i det." Men det kan vi inte göra. Vi har att anta eller förkasta förslaget. Det är säkert vi som sitter här helt medvetna om, men det är väsentligt att vi håller fast vid det.

Sedan finns det den uppfattningen att man inte ändrar grundlagar. Men det är helt fel. Följer vi vad som har hänt här i Sverige från 1809 och framåt finner vi att det har skett en rad ändringar i 1809 års grundlag. De allra flesta paragrafer är ändrade. Sedan finns det några paragrafer som har levat kvar som döda paragrafer.

Det vilande grundlagsförslaget, som jag hoppas att vi snart skall anta, kommer i framtiden att bli föremål för stora förändringar. Jag hoppas att själva grundvalen kommer att bevaras, nämligen den representativa demokratin, parlamentarismen, den kommunala självstyrelsen och de grundläggande fri- och rättigheterna. Men i fråga om mycket annat kommer det att ske förändringar. Från den utgångspunkten har jag full förståelse för dem som hade reservationer i våras men som nu godtar förslaget och deklarerar att de skall gå vidare, fortsätta att försöka åstadkomma förändringar.

Själva samhällsutvecklingen föder också förändringar. Låt mig få peka på att vi står inför stora förändringar därför att en rad utredningar skall lägga fram sina förslag, massmedieutredningen, fri- och rättighetsutredningen, vissa utredningar på det kommunala området, budgetutredningen, som redan har avlämnat sitt betänkande, osv.

Det kan inte hjälpas att jag är litet förvånad över den metodik som vänsterpartiet kommunisterna har valt. Jag hade föreställt mig att de skulle förklara att de är missnöjda med mycket i den nuvarande grundlagen och i det vilande grundlagsförslaget men att de ändå stöder detta och kommer igen med reformförslag. I stället yrkar man avslag på det. Som en konsekvens därav kommer man i motsättning till sig själv.

Jag har lyssnat till kommunistiska talare som ivrigt har talat för sänkning av rösträttsåldern till 18 år. Nu kommer de att rösta emot denna sänkning. Varje år har jag läst motioner från kommunistiskt håll om införandet av ett republikanskt statsskick. När vi nu avskaffar maktfördelningsdoktrinen, som delar makten mellan kung och riksdag, då röstar kommunisterna mot detta. På en rad punkter kommer de alltså att rösta mot de förslag som de själva tidigare har stött och lagt fram. Jag bara noterar att det kommer att bli på det sättet.

Dessa resonemang leder fram till två slutsatser. Den första är att vi

skall avvisa folkomröstningstanken. Jag ser inget meningsfullt i att ordna en folkomröstning i dagens läge. Det finns en alltför brokig skara av nejsägare. Vi kan inte dra några slutsatser av det råd som ett nej skulle innebära. Jag har försökt att konstruera en författning på grundval av de olika uppfattningar som nejsägarna för fram. Det blir en omöjlig författning. Där skulle man ta hänsyn till dem som dömer ut författningsförslaget därför att det är alltför borgerligt och inte konstituerar den socialistiska stat som de önskar utforma men också till dem som har som hårdaste angreppspunkt mot detta förslag att det inte ger tillräckligt stöd för den enskilde och för hans egendom mot en stat som uppfattas som en mycket farlig fiende. Där har vi dem som menar att vi skall införa republik men också dem som kräver att kungen skall ha politisk makt. Där har vi dem som begär att vi skall få en förstärkning av rättigheterna — men det pågår en utredning om dem. Jag skulle kunna fortsätta — länge.

Det är en omöjlighet med en folkomröstning. Den fråga som vi skulle gå ut med är också mycket komplicerad.

Den andra slutsatsen är att starka skäl talar för att vi nu skall anta det vilande grundlagsförslaget.

Det är två motivkretsar som här har betydelse. Den ena är att vi får bättre arbetsförutsättningar inom den statliga verksamheten. Riksdagsarbetet förbättras, och det gäller även regeringsarbetet, lagstiftningsprocessen, beskattningsverksamheten osv.

Den andra motivkretsen är av annat slag. Genom det vilande grundlagsförslaget grundlagsfäster vi den parlamentariska representativa demokratin.

Efter att ha mött opinionen mot grundlagsförslaget, känner jag ett starkt behov av att vi antar detta förslag och avskaffar det maktfördelningssystem som inte har tillämpats på årtionden men som finns i regeringsformen. Vårt beslut kommer att bli slutsteget i den mycket långa kampen för parlamentarismen. Ett antagande av det vilande grundlagsförslaget stärker den demokratiska statsformen i Sverige.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Bara tre tillsammans svar till herr Johansson i Trollhättan.

1. Han påstår att det skulle vara svårt att ge offentlighet åt arbetet i fri- och rättighetsutredningen, eftersom vi inte har tid att invänta allmänhetens svar. Jag anser alltså att alla promemorior, t. ex. den om religionsfrihet och föreningsfrihet, skulle ses som offentliga handlingar. Pressens representanter och andra intresserade skulle ha möjlighet att ta del av den under utredningens gång. De skulle kunna följa arbetet i utredningen och i tidningarna göra inlägg, som kunde stimulera utredningen i dess arbete. Utredningens eget svar och egna slutsatser kommer ju när betänkandet läggs fram i början av 1975. Det skulle bidra till att minska intrycket av att politikerna "myglar" med våra fri- och rättigheter.

2. Herr Johansson uppmanade mig att tänka på hur det skulle ha gått för den liberala rörelsen och arbetarrörelsen på 1800-talet, om fri- och rättigheterna hade varit grundlagsfästa i 1809 års regeringsform. Ja, om

de hade varit grundlagsfästa på det sätt som vi föreslår, hade det gått bättre både för 1800-talets liberaler och för 1800-talets socialister. Religionsfriheten hade då givit trygghet åt tiotusentals människor i den tidens väckelserörelser. Strejkrätten hade gjort det mycket lättare för de första fackföreningarna att slåss för sina krav. Det vi har begärt skulle skrivas in i grundlagen om minimirättigheter vid rättegång hade för t. ex. S. A. Hedin, som herr Johansson nämnde, gjort det mycket enklare att arbeta för en ökad rättssäkerhet för de små i samhället.

3. Herr Johanssons förstamajtal 1973. Där sade han att oppositionens förslag skulle göra det "omöjligt att inom rimlig tid genomföra nödvändiga och angelägna reformer". Då vill jag fråga: Vilka nödvändiga och angelägna beslut skulle förhindras av den lagtext som folkpartiet och centern lade fram i sitt rättighetskapitel i motionen 1880 förra året? Säg en enda viktig reform som skulle göras omöjlig genom vårt krav på grundlagsskydd åt fri- och rättigheterna!

Herr HERNELIUS (m) kort genmälc:

Herr talman! Bland det myckna invändningsfria i vad konstitutionsutskottets ordförande yttrade fann jag en passus som oroade mig litet, nämligen påståendet att vi får akta oss för att utforma fri- och rättigheterna så att vi hindrar reformarbetet. Den reservationen föreföll mig litet opåkallad. Vad som orsakar oron är inte minst att man har mött det resonemanget förut t. ex. i samband med lagstiftningsarbetet inom Nordiska rådet, då det ofta har hetat att vi inte får lägga hinder i vägen för reformarbetet, när man i själva verket har menat att man inte vill ha samråd och överläggningar innan beslutet fattas.

Till vad herr Johansson i Trollhättan sade om opinionsyttringar vill jag foga två synpunkter. Den ena synpunkten är den att oron för oflast utan grund befarade ingrepp i rättigheterna visar hur utomordentligt känslig opinionen är i detta sammanhang. Det måste man naturligtvis sammanställa med det faktum att vi har haft ett visst politiskt läge i Sverige under 40 år.

Den andra synpunkten är att opinionsyttringarna bevisar hur stark monarkens ställning är. De understryker vad regeringen har sagt i sin proposition, nämligen att kungadömet bevarande i dag är en given utgångspunkt vid utformningen av en ny författning, om författningen skall få önskvärt stöd i riksdagen och i folkopinionen.

Till herr Ahlmark vill jag säga att jag är beredd att svara på hans frågor efter klockan halv tre, när utredningen sammanträder. Jag kan emellertid redan nu förklara att jag inte kommer att medverka till att utredningsarbetet utförs bakom några lyckta dörrar. Å andra sidan kommer jag inte att medverka till åtgärder som omöjliggör sekretariatets integritet och arbetsmöjligheter. Det är faktiskt detta det är fråga om här.

Sedan sjöng herr Ahlmark liberalismens höga visa – och sin egen – i samband med författningsarbetet i det här landet. Och det finns skäl att sjunga en sådan liberalismens visa. Liberaler har gjort storartade insatser i det sammanhanget – jag behöver inte nämna namnen – men det finns också andra krafter som inte bör glömmas i en historieskrivning med anspråk på att vara fullständig. Men herr Ahlmarks skildring var kanske

inte avsedd för kammaren i första hand utan för andra fora. Låt mig bara säga att vi i konstitutionsutskottet har svårt att känna igen bilden av herr Ahlmark som ensam kämpe på barrikaden när det gäller fri- och rättigheter. I varje fall från grundlagberedningen måste jag omvittna att ensamhetskänslan kanske främst bars av andra än liberalismens representanter.

Herr Ahlmark, har vi inte viktigare ting i denna debatt att fullgöra än att slå på reklamtrummor för det egna partiet?

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar att herr Johansson i Trollhättan ramlar in i herr Ahlmarks humbugnummer till försvar för attackerna mot demokratin under 1940-talet. Jag hoppas dock att han inte går på den tolkning som herr Ahlmark gjorde av vad vpk menar i § 1, för det var ett helt fritt uppfunnet påstående av herr Ahlmark.

Herr Johansson, det är nog inte allvarligt menat att människorna skall få tillfälle att sätta sig in i grundlagsfrågan med hjälp av den beslutade upplysningskampanjen. Vill man ge människorna dessa möjligheter, skall man också ta ett uppskov med behandlingen, så som vpk har krävt. Jag tycker inte att det är mera märkligt om vpk med motionen om uppskov avser att stärka opinionen mot grundlagsförslaget än vad det är med övriga partiets våldsamma brådska att klubba förslaget innan debatten hinner utvecklas.

Nu sägs det att ett uppskov med behandlingen eller ett avslag innebär att den gamla grundlagen kommer att gälla ännu en tid. Ja visst, men det beror på reglerna för grundlags fastställande och sannerligen inte på att vi är anhängare av en föråldrad grundlag. Dessa regler får inte tas till intäkt för att driva igenom en ny grundlag med de allvarliga brister på vitala punkter som vi har påpekat här.

Sedan vill jag också notera att herr Johansson inte har tagit särskilt stort intryck av att årligen läsa motioner om övergång till republik. Ofta möter man den argumentationen från socialdemokratiskt håll att opinionen är *för* monarkin och att man därför inte kan gå in för republik. Men när skall opinionen bli *för* en republik, om man inte vågar ställa frågan när man skall företa en genomgripande författningsreform? Hur skall för övrigt arbetarrörelsens gamla krav på republik slå igenom, när de socialdemokratiska tidningarna tävlar med borgerlig press i reportage och artiklar om kungahusets förchavanden?

Man möter också ofta talet om att det är så skilda grupper som angriper grundlagsförslaget. Det talas om samförstånd mellan vänster- och högerkrafterna därför att båda kritiserar grundlagsförslaget – från skilda utgångspunkter bör dock noteras. Påståendet om samförstånd finner jag precis lika intelligent som att påstå att två personer är ense om de avvisar förslaget att köpa en rock som den ene finner för stor och den andre för liten.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Till frågan om humbugnummer skall jag återkomma sedan herr Berndtson lagt fram de dokument som visar att hans parti

hade en annan ställning i början på 1940-talet än den som framträder i den svenska vetenskapliga historieskrivningen.

Sedan vill jag bara konstatera att herr Berndtson går väl ändå inte ifrån sitt yrkande på avslag. Herr Berndtsons uppfattning betyder då helt enkelt att först bordlägger man frågan till hösten, och sedan kommer herr Berndtson att framställa ett avslagsyrkande.

Herr Ahlmarks frågor skall jag besvara.

Den första frågan får vi tillfälle att ingående diskutera med varandra i eftermiddag, och mitt svar har jag delvis redan gett. Jag kan också ansluta mig till de synpunkter som herr Hernelius utvecklat.

När det gäller den andra frågan vill jag fästa herr Ahlmarks uppmärksamhet på att jag hela tiden har talat om de uppfattningar som 1809 års grundlagsfäder hade. Om herr Ahlmark och jag år 1809 hade skrivit in de rättigheter vi båda vill ha 1974, hade det säkerligen varit mycket bra för frikyrkorörelsen, den liberala rörelsen och arbetarrörelsen, men herr Ahlmark och jag medverkade ju inte vid tillkomsten av 1809 års författning. Och jag är inte helt övertygad om att om vi hade gjort det vi hade haft precis samma uppfattningar som vi för fram i kammarens talarstol 1974.

Den tredje frågan är mycket allvarlig från den synpunkten att om vi inte noggrant prövar formerna för inskrivande av fri- och rättigheterna i grundlagen, kan vi komma i den situationen att det inte blir vi här i kammaren – herr Ahlmark och jag och våra efterträdare – utan domare i domstolar som inte står under parlamentariskt ansvar som kommer att träffa avgörandet och då kan förhindra reformer utan att behöva ta det politiska ansvaret för dessa ställningstaganden.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag finner att konstitutionsutskottets ordförande inte kan ge ett enda exempel på något beslut och någon viktig reform som hade förhindrats, om den fri- och rättighetskatalog som folkpartiet och centern lade fram förra året hade blivit grundlag. Det var ändå detta som herr Johansson i Trollhättan påstod i sitt förstamajtal förra året. Men det finns alltså ingen saklig täckning för det uttalandet.

När herr Hernelius säger att man skall bevara "sekretariatets integritet" håller jag helt med om det. Offentlighetsprincipen som råder i övrigt inom statsförvaltningen innebär ju att handlingar som görs upp inom verk och departement är allmänna handlingar och alltså tillgängliga för envar. Vi brukar inte säga att det hotar statstjäntemännens integritet.

Sedan förstår jag att herr Hernelius är irriterad över att jag då och då hyllar liberalismens insatser i författningsfrågan. Jag kommer att fortsätta med det. Jag förstår att konservatismens insatser på författningsområdet under de senaste årtiondena är svårare att hylla. Men jag kan inte av finkänslighet mot herr Hernelius avstå från att beröra vad liberalismen har gjort och vill göra för framtiden.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Märker inte herr Johansson i Trollhättan hur farligt nära han är att ställa upp bakom krigsårens attacker mot demokratin --

Fredagen den
1 februari 1974

*Allmänpolitisk
debatt*

transportförbud och andra sådana åtgärder – genom talet om kommunisternas inställning till vissa frågor? Vårt parti är för övrigt det enda som under denna tid kunde ta 3 000 poliser till vittne på att vi icke bedrev något olagligt. De razzior som genomfördes ledde ju inte till några som helst bevis för någon olaglig verksamhet. Ingen historieskrivning har mig veterligt presenterats som rättfärdigar de attacker som förekom mot demokratin under andra världskriget.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ahlmark säger att han har svårt att se de konservativa insatserna i detta sammanhang under de senaste decennierna. Den som inte vill se han ser inte. Jag skulle annars i fråga om fri- och rättigheterna kunna nöja mig med att hänvisa till konstitutionsutskottets av herr Ahlmark underskrivna betänkande s. 41, där man finner en redogörelse för hur debatten om fri- och rättigheterna började i modern tid i Sverige.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan naturligtvis inte veta vilka sociala ekonomiska reformer som vi behöver genomföra här i Sverige i fortsättningen. Men om man bygger upp en rättighetsapparat som leder till att det ytterst blir domstolar som avgör vilka reformer som kan få gälla här i landet, kommer man i den situationen att det innebär en fara för reformverksamheten. Ännu mera blir detta fallet, om man uppställer sådana regler att domstolar i vilket ögonblick som helst kan gå in och säga att här kränks en fri- och rättighet, här kan ingenting göras. Jag tror att herr Ahlmark och jag får fundera väldigt mycket på detta i den utredning som vi båda ingår i. Såvitt jag har förstått har vi en gemensam utgångspunkt, nämligen att vi vill ha fri- och rättigheter och att vi inte vill att det skall finnas sådana spärrar mot reformviljan. Låt oss då ta med det i förutsättningar när vi diskuterar. Som förslaget var utformat i våras fick jag det intrycket att här fanns uppenbara risker för att man skulle få sådana hinder för en nyttig reformverksamhet här i Sverige.

I vad sedan gäller det som herr Berndtson drar in vill jag bara be herr Berndtson fundera litet över det faktum att de företeelser som han kritiserar har ägt rum under den regeringsform som han nu kommer att medverka till att försöka bevara i Sverige.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag kan nu avstå från att gå in på någon som helst diskussion om det vilande grundlagsförslaget. Flera talare har ju redan ingående redogjort för vissa väsentliga punkter – punkter som nu mycket diskuteras inte minst utanför det här huset. Jag begränsar mig till att endast med några få ord beröra den kommande handläggningen av grundlagsbeslutet.

Det är naturligtvis av stort värde om en omfattande grundlagsrevision kan ske under största möjliga enighet mellan i varje fall de demokratiska partierna i riksdagen. För att åstadkomma en sådan enighet är det naturligt att man måste göra vissa kompromisser. Antagandet av en ny

grundlag berör emellertid inte bara oss här i riksdagen. Nej, det berör i lika hög grad människorna utanför detta hus. Det är en hela folkets angelägenhet. Det är därför väsentligt att den nya grundlag som riksdagen skall fatta beslut om *redan vid beslutstillfället* har en god förankring bland medborgarna.

Vi har nu fått en utifrån olika utgångspunkter växande opinion mot grundlagsförslaget. Konstitutionsutskottets ärade ordförande redogjorde nyss för en del av den. Oavsett om den opinionen baserar sig på missuppfattningar eller ej, så är det en opinion som vi inte kan bortse från. Det är alltför lättvindigt att, som en framträdande socialdemokrat nyligen gjorde, vifta bort den som en allians mellan Jan Myrdal och pensionerade majorer. Jag anser att det vore klokt om riksdagen beslutade att tills vidare uppskjuta antagandet av grundlagen. Jag kan inte förstå den brådska varmed en del vill driva fram beslutet. Ett uppskov, som skulle ge tid och möjlighet att informera om grundlagsförslagets innebörd, skulle visa att vi inte fattar våra beslut utan hänsyn till vad människorna tycker. Ett uppskov skulle kunna bidra till att något återställa förtroendet för politikerna och det politiska arbetet – ett förtroende som är på väg att allvarligt rubbas. Misstron kommer däremot säkerligen att kvarstå, om riksdagen först går till beslut och därefter går ut och informerar om beslutets innebörd. Med fog kommer man att fråga varför vi tillämpar en så bakvänd ordning i denna viktiga fråga.

Det sägs i det vilande grundlagsförslaget i 1 § regeringsformen: "All offentlig makt i Sverige utgår från folket." Det är en grundläggande princip i författningen. Vi bör visa respekt för den genom att först informera – och naturligtvis lyssna! – och därefter gå till beslut. Tiden medger en sådan handlingslinje.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag skall börja med en kort kommentar till en annan fråga än grundlagen – jag hoppas att herr talmannen har förståelse för detta.

Det är ganska ovanligt att en omfattande och utdragen debatt mellan olika meningsriktningar kan avslutas med att ett bevis företes för vilken mening som är den rätta. Detta unika förhållande gäller emellertid en fråga som ägnades mycken uppmärksamhet här i riksdagen under den gångna mandatperioden. Jag tänker på PUKAS, de fasta studiegångarna vid universiteten. I en nyligen avgiven revisionsrapport om förhållandena vid Uppsala universitet fastslår nämligen riksrevisionsverket att "den nu gjorda undersökningen tyder på att den nya studieordningen inte haft avsedd effekt", och man konstaterar vidare att det framkommit "att intentionerna bakom den nya studieordningen i hög grad inte har uppnåtts samtidigt som ett betydande administrativt arbete uppstått. De successiva modifieringar som genomförts har inte löst de problem som uppkommit vid tillämpningen av den nya studieordningen."

Detta är nästan ord för ord samma kritik som alltsedan 1969 här i riksdagen och på andra håll har riktats mot PUKAS. PUKAS-systemet blev alltså precis det gigantiska fiasko som den överväldigande majoriteten av alla sakkunniga alltsedan 1969 förutspått! Det finns inte så många

Fredagen den
1 februari 1974

*Allmänpolitisk
debatt*

kvar av de för denna s. k. reform politiskt ansvariga här i riksdagen som man kan rikta sig till. Det är väl egentligen bara den dåvarande utbildningsministern Olof Palme.

Herr talman! Jag skall nu övergå till grundlagsfrågan, om vilken vi haft en omfattande debatt. En och annan av ledamöterna i kammaren tyckte kanske att det blev en alltför långdragen debatt. Från folkpartiets sida och för egen del har flera försök gjorts att föra ut grundlagsdebatten utanför riksdagshusets väggar. Först under de senaste månaderna har detta lyckats. Jag hälsar med tillfredsställelse att vi nu har fått i gång en debatt om viktiga demokratifrågor, och det måste självfallet vara vår skyldighet att stimulera och ta del i denna debatt. Man kan möjligen beklaga att den bara omfattar ett fåtal punkter: rättighetsavsnittet och monarkens ställning, medan andra väsentliga punkter utelämnats, t. ex. formerna för regeringsbildningen som enligt min mening utgör den största svagheten i det vilande förslaget.

Frågan om grundlagsreglering av de mänskliga fri- och rättigheterna har här utförligt behandlats av herr Ahlmark. Jag delar helt och hållet hans synpunkter och vill bara tillägga att också jag känner respekt för den uppriktiga oro som finns för att grundlagsförslaget härvidlag är otillräckligt. Folkpartiets motiv för att på denna punkt godta det vilande förslaget är att det dock är en förbättring jämfört med 1809 års regeringsform som ju saknar egentligt lagskydd för de mänskliga rättigheterna. Vi har också gjort vårt godtagande beroende av beslutet om att en ny och snabbt arbetande utredning har tillsatts.

Jag vill, herr talman, upprepa att jag har respekt för dem som oroas över grundlagens brister i fråga om de mänskliga rättigheterna. Men jag vill samtidigt varna för att detta stämningläge kan utnyttjas och har utnyttjats av demokratins motståndare. Jag skall ge två exempel på det.

Från kommunistiskt håll har man sökt antyda att det är kommunisterna som mest konsekvent verkar för grundlagsfästa mänskliga rättigheter. Herr Berndtson sade för en stund sedan, att kommunisterna alltid stått mitt uppe i kampen för demokratin. Jag tror att innebörden i kommunisternas antydningar på den här punkten klarnar, när man läser vad en vpk-tidning skriver i ett inlägg riktat till de egna sympatisörerna. Skribenten är tidningen Norrskensflammans politiske redaktör, riksdagsmannen Alf Lövenborg. Efter att ha underkänt vad han kallar illusionerna om tryckfriheten i det kapitalistiska samhället – han nämner då bl. a. Förenta staterna, Västtyskland och England – fortsätter Alf Lövenborg med att säga att "de sovjetiska lagarna däremot garanterar viktiga fri- och rättigheter". Herr Lövenborg skriver vidare, att de medborgerliga fri- och rättigheterna inte får utnyttjas på sätt som skadar det socialistiska systemets intressen.

Detta är ganska upplysande. I valet mellan det socialistiska samhällets ofrihet och ett grundlagsfäst skydd för de enskilda människorna, i valet mellan proletarietets diktatur och de mänskliga rättigheterna väljer således herrar Lövenborg och Berndtson och deras kommunistiska meningsfränder att offra de mänskliga rättigheterna. Sådan är ju också verkligheten i de kommunistiska staterna. Den kanske utförligaste socialistiska rättighetsförklaringen i världen finns ju för övrigt i 1936 års

sovjetryska författning, en författning som antogs vid en tidpunkt, då Stalintidens terror och utrensningar nådde sin höjdpunkt.

Det är emellertid inte bara kommunisterna som sökt utnyttja oron för bristerna i den nya grundlagen för egna syften. Också på ett helt annat håll försöker man ge människorna en känsla av att de representanter de valt till riksdagen avsiktligt sökt föra dem bakom ljuset. En av dem som på detta sätt söker sprida misstro mot det demokratiska politiska systemet och dess utövarare är ledaren för kristen demokratisk samling, Alf Svensson. Vid en demonstration här i Stockholm helt nyligen talade KDS-ledaren om Sveriges "skraltiga demokrati". Det är den här typen av tvetydiga formuleringar som enligt min mening kan bidra till att skapa misstro mot den representativa demokratins sätt att fungera. Jag tycker att det är upplysande att KDS uppträder i det sammanhanget.

Ett par ord om den SIFO-undersökning som riksdagsledamöterna fick sig tillsänd i går. Där finns bl. a. frågor om de grundläggande rättigheterna och om monarkens ställning. Utan att bedöma det vetenskapliga värdet i denna undersökning kan man konstatera, att en stor majoritet av de där tillfrågade vill att rättigheterna skall skyddas i grundlag och att kungens ställning är som det heter "lagom", vilket rimligen får betyda att den i praktiken skall vara densamma som nu. Detta ger ju ett starkt stöd för det vilande grundlagsförslaget där man just grundlagsskyddar vissa mänskliga rättigheter och där monarkens politiska position i huvudsak blir oförändrad. Det är mot den bakgrunden överraskande när det påstås att detta resultat skulle fungera som en "avslöjande" tankeställare för riksdagens ledamöter och för konstitutionsutskottet. Folkmeningen visar sig ju på dessa punkter sammanfalla med riksdagsmajoritetens mening. Jag vet inte om SIFO-undersökningen har getts den här presentationen av ren okunnighet, men det finns en risk för att människor vilseleds av en sådan presentation och att undersökningen därigenom – givetvis oavsiktligt – kan bli ett instrument att användas av demokratins fiender.

En grundläggande förutsättning för folkpartiets arbete i författningsfrågan är vår önskan att underlätta för människor att delta i det politiska arbetet. Detta är kärnan i kravet på närdemokrati. Det är därför viktigt att det representativa systemet kompletteras med andra kanaler för att öka människors deltagande i och inflytande över de politiska besluten. Detta är förvisso inget hot mot den representativa demokratin, vilket ibland antyds från socialdemokratiskt håll.

En renodlat representativ demokrati, där väljaren bara är aktiv vid val tillfällena, en demokrati utan pressdebatt, petitioner, utfrågningar, möten, paneldebatter, demonstrationer osv., är omöjlig därför att politikerna då inte kan formulera alternativ som täcker in olika meningsriktningar. Då blir människorna tvungna att välja mellan alternativ som alla fabricerats över deras huvuden.

Den öppna debatten mellan olik tänkande är den liberala demokratins styrka. Den utgör skälet till påståendet att demokratin har ett värde icke bara därför att den i större utsträckning än andra system förverkligar folkmajoritetens vilja utan också därför att den leder till bättre beslut. I ett öppet samhälle med en fri diskussion är det mer sannolikt att alla alternativ kommer fram och att alla konsekvenser blir belysta. I ett slutet

system är risken mycket större att bara de alternativ kommer fram, bara de konsekvenser blir belysta, som passar makthavarna.

Det är då också orimligt att hävda att demokratin inte kan förverkligas i ett samhälle med enskild äganderätt därför att politikerna inte vågar föra fram eller ens öppet diskutera vissa åtgärder på grund av rädsla för de stora kapitalägarna. Efterkrigstidens inrikespolitiska historia i Sverige talar väl egentligen för att det är tvärtom. Den kännetecknas ju av en ökad och hårdare styrning och kontroll av produktionsmedlen från samhällets sida. Jag säger detta som ett argument mot ett vanligt inslag i kommunisternas argumentation.

Erfarenheterna från socialistiska, kommunistiska och fascistiska diktaturer visar att ingenstans är det så svårt för de enskilda människorna att utöva sitt inflytande som i länder där den politiska och ekonomiska makten samlats i en hand. Att bekämpa maktkoncentration och att verka för en spridning av den ekonomiska och politiska makten är därför en i grunden demokratisk uppgift.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Just nu upplever vi hur grundlagsfrågan kommit i centrum för intresset hos människor som normalt inte följer vad vi sysslar med i Sveriges riksdag. Intresset är så stort att tidningarnas insändarspalter fylls, att breven från väljarna fyller riksdagsmännens postfack och att namninsamlingar och liknande aktioner når aktningvärda resultat.

För en mycket stor del av de människor som nu protesterar är orsaken rädsla för att monarkin inte skall bestå. Det har med all önskvärd tydlighet visat sig att den överväldigande majoriteten av det svenska folket slår vakt om den konstitutionella monarkin. Detta är i och för sig inte överraskande. Vad som i stället är notabelt är styrkan i protesterna. De förändringar i monarkins ställning som många riksdagsledamöter säkert upplever som tekniska, upplevs av gemene man som ett angrepp på monarkin som sådan, som en förberedelse för införandet av republik.

Paradoxalt nog har monarkins vänner till viss del Olof Palme att tacka för att det blivit som det har. Herr statsministern uttrycker sig förvisso ofta drastiskt, för att inte säga stötande. Hans ord om att man nu kan avskaffa monarkin med ett penndrag och att monarkin utgör "en plym" har retat många god medborgare i detta land och blivit en varnings-signal. Utan dessa ord från Olof Palmes sida hade kanske inte protesterna blivit riktigt så starka.

En sak har förvånat mig något i den förda debatten. Det är folkpartiets och centerns tystnad i monarkifrågan. Man möter nu ute i bygderna folkpartistiska riksdagsmän och andra som talar mycket varmt för monarkins fortbestånd. Ibland blir intrycket att man från mittenhåll under det långa grundlagsarbetet verkligen har varit pådrivande för att se till att monarkins ställning icke helt avlövas. Jag tycker att man bör slå fast att varken folkpartiet eller centerpartiet under det pågående grundlagsarbetet har gjort några insatser för att stärka monarkins ställning, om man undantar ett visst intresse för kvinnlig tronföljd.

Jag har, herr talman, roat mig med att läsa igenom partiledarnas inledningsanföranden i grundlagsfrågan från debatten den 6 juni förra

året. Herr Fälldin berörde icke med ett ord och icke på någon punkt monarkifrågan. Det gjorde inte heller herr Helén. Den enda av partiledarna, utom naturligtvis herr Hermansson, som tog upp frågan var Gösta Bohman.

När det gäller monarkins formella ställning, som i dag intresserar många människor, måste man slå fast att det är moderata samlingspartiet som har försökt uppnå förbättringar visavi Torekovkompromissen. På några punkter har också detta arbete lyckats.

På en punkt har mittenpartierna emellertid möjligheter att snabbt visa var de står. Det finns bl. a. en moderatmotion om att bibehålla riksdagens högtidliga öppnande i stort sett i samma former som tidigare. Att detta är en önskan hos majoriteten av det svenska folket tror jag knappast det råder något tvivel om. En uppslutning från mittenpartiernas sida i vad gäller detta skulle vara mycket värdefull. Chansen finns som sagt mycket snart.

Det har talats en hel del om information i grundlagsfrågan. Förvisso är en sådan av nöden. Man möter väldigt ofta missuppfattningar hos allmänheten i denna fråga. Visserligen kommer nu informationen mycket sent, men bättre sent än aldrig. Personligen tycker jag att den informationskrift som nu planeras måste hinna bli distribuerad innan det vilande grundlagsförslaget tas av riksdagen. Annars kommer informationskampanjen att uppfattas som en meningslös gest.

Men åter till monarkin! Det intressanta med uppbådet till monarkins försvar är att det omfattar många olika grupper, alla åldrar, alla samhällsklasser och alla delar av landet. Jag tror det är fel att påstå att det skulle röra sig om några små isolerade grupper som vill slå vakt om monarkin, även om det i det här sammanhanget naturligtvis har funnits övertoner.

Man kan fråga sig om orsakerna. Det sägs ofta att monarkin är föråldrad och irrationell. Men jag tror att människorna upplever den som något färgstarkt i ett annars grått och trist samhälle. Det är ont om färgklickar i det moderna Sverige, detta har bl. a. socialdemokratin sett till under sina år vid makten. Ceremonier och institutioner har avskaffats såsom varande "föråldrade" och icke jämlika även om de i praktiken har varit harmlösa. Namn och benämningar med månghundraåriga anor har plockats bort undan för undan av pigga och historielösa teknokrater med anknytning framför allt till kanslihuset.

Att människorna upplever denna klåfingringhet som störande får man inte förtycka dem. Genom televisionen har de haft möjligheter att komma i direktkontakt med sådana saker som riksdagens högtidliga öppnande. Jag tycker inte det är så förfärligt löjligt som många vill göra gällande då de ler åt sådana här saker. Jag tycker inte det är löjligt att människorna vill slå vakt om det lilla som finns kvar av sådana här inslag i samhällslivet och som just under senare år har representerats av monarkin.

Många radikaler skrattar åt sådana här funderingar. Men det visar nog bara hur långt de står från gemene man, hur liten kontakt de har med dem som de självpåtaget anser sig representera. Jag tycker faktiskt att litet festivitas av det här slaget är något legitimt.

Herr talman! Detta var några reflexioner kring något som inte har diskuterats särskilt mycket i kammaren men som har diskuterats desto mer ute bland gemene man och där jag vet att det finns sådana uppfattningar som jag just nu har företrätt, inte minst inom de båda andra borgerliga partierna och säkerligen långt därutöver.

Stormen kring grundlagen har klart visat att relativt högljudda republikanska uttalanden i alla fall just nu inte har det minsta gensvar hos folkmajoriteten. Detta borde utgöra en tankeställare för de politiska partierna under en lång tid framöver.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Det var närmast herr Molins anförande som jag ville framföra ett par synpunkter på. Jag hade nog väntat att han skulle försöka motbevisa mitt påpekande att vårt parti alltid har stått mitt uppe i kampen för demokratin. Jag noterar bara att han inte ens gav sig in på det hopplösa försöket därför att all forskning på det området visar att mitt påpekande är riktigt. Det är för övrigt arbetarklassen som har fått slåss för de förbättringar som har skett under de gångna åren.

I folkpartiet läser man artiklar och dokument på ett alldeles särskilt sätt. Man har tydligen bestämt sig för vad man skall dra för slutsatser. Sedan får dessa vara hur halsbrytande som helst. Nyss hörde vi ju hur herr Ahlmark behandlade en paragraf i vpk:s förslag till rättighetsförklaring. Herr Ahlmark läste visserligen upp paragrafen men jag vill gärna också citera den: "Folket har rätt att försvara sig mot och bekämpa utsugning och klassförtryck och att forma sådana samhällsförhållanden, som kan garantera arbete, bostad, utbildning, kultur och social trygghet åt envar." Ur detta lyckas folkpartiet komma fram till att det är tal om partiförbud. Sådana häpnadsväckande slutsatser drar man. Påståendet att vår formulering av paragraf 1 skulle innebära rätt att förbjuda andra partier är naturligtvis nonsens. För övrigt måste detta ses i förhållande till vad vi i övrigt kräver, nämligen skydd i grundlagen för åsiktsfrihet och organisationsfrihet.

Nu lyckades herr Molin med konststycket att hävda att vi skulle vilja välja bort de mänskliga rättigheterna. Jag noterar bara det som något häpnadsväckande från folkpartiets sida.

Nej, man kan aldrig förneka att det kommunistiska partiet ständigt aktivt har deltagit i kampen för att utveckla demokratin och att det är den grundsynen vi har när det gäller det nya författningsförslaget. Vi vill stärka demokratin.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Får jag först säga till herr Björck i Nässjö att frågan om monarkins fortbestånd ju inte har varit kontroversiell i konstitutionsutskottet. Det är bara kommunisterna som därvidlag har en annan uppfattning, och vi har därför inte i detta sammanhang ägnat den så stor uppmärksamhet. Men det finns ju inte någon skillnad i inställning mellan t. ex. vårt parti och herr Björcks när det gäller att lagfästa praxis i vad avser besluten på regeringsnivå. Självfallet finns det inte heller någon skillnad när det gäller huruvida Sverige skall förbli en monarki eller inte.

Sedan till herr Berndtson. De exempel på kommunistiskt agerande som bl. a. herr Ahlmark och jag givit i denna debatt har syftat till att visa att kommunisterna säger en sak utåt på valmötan och i riksdagen när det gäller de mänskliga rättigheterna och att de säger något helt annat på interna möten, i egna informationsblad och i egna tidningar.

Jag tog i det syftet ett exempel från tidningen Norrskensflamman, där en av de kommunistiska riksdagsledamöterna är politisk redaktör. Vad denne hävdar är ju att de medborgerliga fri- och rättigheterna inte får utnyttjas på ett sådant sätt att de skadar det socialistiska systemet. I ett val mellan å ena sidan mänskliga rättigheter och å andra sidan ett socialistiskt och ett kommunistiskt system väljer man att avstå från de mänskliga rättigheterna. Det är vad artikeln i Norrskensflamman säger.

Sedan påstår Norrskensflamman också att de sovjetiska lagarna garanterar viktiga fri- och rättigheter. Får jag bara ta ett enda exempel. Det står i det vilande grundlagsförslaget 2 kap. 3 §:

”Varje medborgare är skyddad mot att myndighet utsätter honom för kroppsvisitation eller annat påtvingat kroppsligt ingrepp, för husrannsakan, för intrång i hans brev-, post- eller teleförbindelser eller för hemlig avlyssning.”

Vill herr Berndtson påstå att det är ett exempel på rättigheter som garanteras av de sovjetiska lagarna?

Överläggningen var härmed slutad.

Kungl. Maj:ts proposition *nr 1* angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1974/75 hänvisades därefter till utskott enligt följande:

Riksstaten för budgetåret 1974/75	Finansutskottet
Bilaga 1 Finansplanen	Finansutskottet
med undantag för hemställan under 3 beträffande beslut att skogsvårds- avgift skall utgå med 0,9 promille för år 1974	Skatteutskottet
Bilaga 2 För flera huvudtitlar gemensamma frågor	
P. 1–7 Den allmänna lönenivån för statsanställda m. m. – Styrelsrepresentation för anställda i statliga myndig- heter	Inrikesutskottet
P. 8 Programbudgetering . . .	Finansutskottet
Bilaga 3 Kungl. hov- och slottsstaterna	Finansutskottet
Bilaga 4 Justitiedepartementet	Justitieukskottet
med undantag för punkterna	
A 10 Datainspektionen	Konstitutionsutskottet
A 13 Framtidsstudier	Utbildningsutskottet
D 12 Centralnämnden för fas- tighetsdata	Civilutskottet
G 5 Stöd till politiska partier	Konstitutionsutskottet

	G 6	Vissa kostnader i anledning av allmänna val . . .	Konstitutionsutskottet
Bilaga 5		Utrikesdepartementet	Utrikesutskottet
Bilaga 6		Försvarsdepartementet	Försvarsutskottet
Bilaga 7		Socialdepartementet	Socialutskottet
		med undantag för	
	Litt. B	Allmän försäkring m. m. .	Socialförsäkringsutskottet
	Litt. C 3	Bidrag till sjukförsäkringen för föräldraförsäkringen	Socialförsäkringsutskottet
Bilaga 8		Kommunikationsdepartementet . . .	Trafikutskottet
Bilaga 9		Finansdepartementet	
	Litt. A	Finansdepartementet m. m.	Finansutskottet
	Litt. B	Allmänna centrala ämbetsverk m. m.	
	P. B 1	Kammarkollegiet	Finansutskottet
	P. B 2--4	Statistiska centralbyrån .	Civilutskottet
	P. B 5--14	Konjunkturinstitutet -- Statens förhandlingsnämnd	Finansutskottet
	P. B 15--19	Statens avtalsverk -- Statens personalnämnd	Inrikesutskottet
	Litt. C	Skatte- och kontrollväsen	
	P. C 1--2	Tullverket	Skatteutskottet
	P. C 3--4	Myntverket	Finansutskottet
	P. C 5	Riksskatteverket	Skatteutskottet
	P. C 6--11	Avsättning till banktillsynens fond -- Avsättning till försäkringsinspektionens fond	Näringsutskottet
	P. C 12--16	Stämpelomkostnader -- Kilometerbeskattning . .	Skatteutskottet
	Litt. D	Bidrag och ersättningar till kommunerna	Finansutskottet
	Litt. E	Diverse	
	P. E 1--3	Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Slottsbyggnadernas delfond -- Statens krigsförsäkringsnämnd m. m. . . .	Finansutskottet
	P. E 4--5	Bidrag till Föreningen Fruktdrycker -- Bidrag till vissa handikappade ägare av motorfordon	Skatteutskottet
	P. E 6	Bidrag till Institutet för storhushållens rationalisering	Finansutskottet

P. E 7–8	Produktionsbidrag för dagstidningar – Samdistributionsrabatt för dagstidningar	Konstitutionsutskottet
P. E 9–10	Viss informationsverksamhet – Vinstutlottningslönsparandet m. m.	Finansutskottet
P. E 11	Upplysning om alkohol- och narkotikaproblemen	Skatteutskottet
P. E 12–18	Avlöningar till personal på indragningsstat m. m. -- Förberedelser för omlokalisering av statlig verksamhet	Inrikesutskottet
Kapitalbudgeten		
II. Statens allmänna fastighetsfond		
P. II:11–12	Byggnadsarbeten för statlig förvaltning – Inköp av fastigheter m. m.	Finansutskottet
P. II:13	Vissa byggnadsarbeten vid tullverket	Skatteutskottet
V. Fonden för låneunderstöd		
P. V:4	Lån för inrättande av alkoholfria restauranger . .	Skatteutskottet
P. V:5	Pressens lånefond	Konstitutionsutskottet
VII. Fonden för förlag till statsverket		
P. VII:1	Vissa projekteringskostnader	Finansutskottet
IX. Diverse kapitalfonder		
P. IX:5	Statens datamaskinfond: Anskaffning av datamaskiner	Finansutskottet
Bilaga 10	Utbildningsdepartementet	
Litt. A	Utbildningsdepartementet m. m.	Utbildningsutskottet
Litt. B	Kulturändamål	
a)	Konst, litteratur, musik, teater m. m.	Kulturutskottet
b)	Arkiv, museer m. m. . . .	Kulturutskottet
c)	Ungdoms- och folkbildningsverksamhet	Kulturutskottet
d)	Utbildning inom kulturområdet	Utbildningsutskottet
Litt. C	Kyrkliga ändamål	Kulturutskottet
Litt. D	Skolväsendet	Utbildningsutskottet
Litt. E	Högre utbildning och forskning	Utbildningsutskottet
Litt. F	Lärarytbildning	Utbildningsutskottet
Litt. G	Vuxenutbildning	Utbildningsutskottet

	Litt. H	Studiesociala åtgärder . . .	Socialförsäkringsutskottet
	Litt. I	Internationellt-kulturellt samarbete	Kulturutskottet
		Kapitalbudgeten	
		I. Statens affärsverksfonder	
	P. I:B 2	Televisions- och ljudradio- anläggningar	Kulturutskottet
		II. Statens allmänna fastighetsfond	
	P. II:14	Vissa byggnadsarbeten för Sveriges Radio	Kulturutskottet
	P. II:15	Byggnadsarbeten inom ut- bildningsdepartementets verksamhetsområde	Utbildningsutskottet
		IV. Statens utlåningsfonder	
	P. IV:5	Studiemedelsfonden . . .	Socialförsäkringsutskottet
	P. IV:6	Lånefonden för student- kårlokaler	Utbildningsutskottet
Bilaga 11		Jordbruksdepartementet	Jordbruksutskottet
		med undantag för punkterna	
	H 6-7	Stöd till idrotten: Organi- sationsstöd m. m. — An- läggningsstöd m. m.	Kulturutskottet
Bilaga 12		Handelsdepartementet	
	Litt. A-E	Handelsdepartementet m. m. — Patent- och Re- gistreringsverket m. m. . .	Näringsutskottet
	Litt. F	Ekonomiskt försvar	Försvarsutskottet
		Kapitalbudgeten	
		V. Fonden för låneunderstöd	
	P. V:6-7	Lån till utbyggnad av olje- lagringen — Lån till teko-, sko- och garveriindustrier- na	Försvarsutskottet
	P. V:8	Lån till investeringar för kommersiell service i gles- bygd	Näringsutskottet
		VIII. Fonden för beredskapslagring	
	P. VIII:1	Överstyrelsens för ekono- miskt försvar delfond: Lagring för beredskaps- ändamål	Försvarsutskottet
		IX. Diverse kapitalfonder	
	P. IX:7	Förrådsfonden för ekono- miskt försvar: Förrådsan- läggningar m. m.	Försvarsutskottet
Bilaga 13		Arbetsmarknadsdepartementet	
	Litt. A-B	Arbetsmarknadsdeparte- mentet m. m. — Arbets- marknad m. m.	Inrikesutskottet

Litt. C	Arbetsmiljö m. m.	
P. C 1-3	Arbetskyddsstyrelsen — Statens arbetsklirik	Socialutskottet
P. C 4	Särskilda åtgärder för ar- betsanpassning	Inrikesutskottet
Litt. D	Invandring m. m.	Inrikesutskottet
Litt. E	Regional utveckling	
P. E 1-2	Regionalpolitiskt stöd: Bi- dragsverksamhet — Sär- skilda stödåtgärder i gles- bygder	Inrikesutskottet
P. E 3-4	Bidrag till företagarefö- reningar m. fl.: Administra- tionskostnader — Täckan- de av förluster i anledning av statligt stöd till hant- verks- och industriföretag m. fl.	Näringsutskottet
	Kapitalbudgeten	
	IV. Statens utlåningsfonder	
P. IV:10	Statens hantverks- och in- dustriånefond	Näringsutskottet
	V. Fonden för låneunderstöd	
P. V:9	Regionalpolitiskt stöd: Lokaliseringslån	Inrikesutskottet
Bilaga 14	Bostadsdepartementet med undantag för punkten B 4 Bostadstillägg m. m. . . .	Civilutskottet
Bilaga 15	Industridepartementet	Näringsutskottet
Bilaga 16	Kommundepartementet	Civilutskottet
Bilaga 17	Oförutsedda utgifter	Finansutskottet
Bilaga 18	Riksdagen och dess verk m. m.	
	Litt. A-C Riksdagen — Allmänt kyr- komöte	Konstitutionsutskottet
	Litt. D Riksdagens verk	
P. D 1-4	Riksgäldskontoret	Finansutskottet
P. D 5-10	Riksdagsbiblioteket: För- valtningskostnader — Nor- diska rådets svenska dele- gation och dess kansli: An- del i gemensamma kostna- der för Nordiska rådet . . .	Konstitutionsutskottet
	Litt. E Diverse	Konstitutionsutskottet
Bilaga 19	Riksgäldsfonden	Finansutskottet
Bilaga 20	Avskrivning av nya kapitalinve- stingar	Finansutskottet
Bilaga 21	Avskrivning av oregerade kapital- medelsförluster	Finansutskottet
Bilaga 22	Statens allmänna fastighetsfond . . .	Finansutskottet

Bilaga 23	Försvarets fastighetsfond	Förvarsutskottet
Bilaga 24	Beredskapsstat för försvarsväsendet	Förvarsutskottet

Kungl. Maj:ts proposition nr 2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1973/74 hänvisades till utskott enligt följande:

Bilaga 1	Förvarsdepartementet	Förvarsutskottet
Bilaga 2	Socialdepartementet	Socialutskottet
Bilaga 3	Kommunikationsdepartementet . . .	Trafikutskottet
Bilaga 4	Finansdepartementet	Finansutskottet
Bilaga 5	Jordbruksdepartementet	Jordbruksutskottet
Bilaga 6	Handelsdepartementet	Förvarsutskottet
Bilaga 7	Industridepartementet	Näringsutskottet
Bilaga 8	Kommundepartementet	Civilutskottet
Bilaga 9	Statens allmänna fastighetsfond . . .	Finansutskottet

§ 4 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 25 angående vissa ekonomisk-politiska åtgärder.

§ 5 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

Nr 1 med uppgift på ett vilande förslag till grundlagsändringar avseende införande av en ordning med ersättare för riksdagsledamöterna m. m.

Nr 2 med uppgift på två vilande förslag till ändringar i tryckfrihetsförfordningen

Inrikesutskottets betänkande

Nr 1 i anledning av propositionen 1974:7 angående tillfälligt utbildningsbidrag till företag jämte motioner

§ 6 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen av

Nr 50 Fru *Lantz* (vpk) till herr utbildningsministern angående tillsättandet av skolpsykologer:

Har statsrådet observerat den anmärkningsvärt stora differensen mellan skolöverstyrelsens rekommenderade norm för tillsättandet av skolpsykologer och rådande praxis och ger förhållandet anledning till något initiativ från statsrådets sida?

Nr 51 Herr *Lorentzon* (vpk) till herr finansministern om åtgärder mot ogynnsamma verkningar i glesbygd av de höjda drivmedelspriserna:

Vilka initiativ avser statsrådet att ta i syfte att kompensera befolkningen i de norrländska glesbygdslänen för de kraftigt stegrade drivmedelsprisernas inverkan på frakt- och arbetsreskostnader?

Nr 52 Herr *Olsson* i Stockholm (vpk) till herr socialministern om särskilt pensionstillägg i vissa fall:

Vill statsrådet kommentera förhållandet att personer som uppstår stats- eller kommunal tjänstepension och som under år 1974 fyller 66 år inte får någon kompensation för slopandet av folkpensionsavgiften i form av särskilt pensionstillägg?

Nr 53 Herr *Claeson* (vpk) till herr handelsministern om prisreglering av eldningsfotogen:

Är statsrådet -- med hänsyn till de stora prisstegringarna och därav följande svårigheter för många bostadskonsumenter -- beredd att vidta skyndsamma åtgärder för att eldningsfotogen kommer att omfattas av prisregleringen?

Nr 54 Herr *Claeson* (vpk) till herr justitieministern om förbud mot inklusiveklausuler för beräkning av bränsletillägg:

Är statsrådet mot bakgrunden av den senaste tidens erfarenheter av tillämpningen av s. k. inklusiveklausuler för beräkning av bränsletillägg beredd att medverka till förbud mot sådana klausuler?

§ 7 Kammaren åtskildes kl. 12.48.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert